

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ
ANTROPOLOGIE

Nový ateismus z perspektivy sociologie náboženství

Magisterská diplomová práce

Studijní program: sociologie

Autor: Bc. Eva Sukeníková

Vedoucí práce: doc. Mgr. Tomáš Bubík, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma „Nový ateismus z perspektivy sociologie náboženství“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne....14.3.2024....

Podpis *Sukerikova*

Anotace

Jméno a příjmení:	<i>Bc. Eva Sukeníková</i>
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Studijní program:	<i>Název studijního programu či studijních programů.</i>
Studijní program obhajoby práce:	<i>sociologie</i>
Vedoucí práce:	<i>doc. Mgr. Tomáš Bubík, Ph.D.</i>
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Nový ateismus z perspektivy sociologie náboženství
Anotace práce:	Tato diplomová práce se zaměřuje na komplexní analýzu a interpretaci fenoménu nového ateismu z perspektivy sociologie náboženství. Cílem práce bylo prozkoumat, jak se nový ateismus liší od tradičních forem ateismu a jak se tento směr odrazil v moderní společnosti. Součástí práce bylo dotazníkové šetření, jehož cílem bylo zjistit hodnoty a postoje mladých lidí ve věkové skupině 18-25 let. Šetření ukázalo, že respondenti nevnímají náboženství jako důležité v jejich životech a připisují daleko více negativních dopadů nežli pozitivních. V rámci historie České republiky s náboženstvím, výsledky šetření mohou odrážet jeho dopady, které ukázalo, že i když náboženství se respondentům nejeví jako důležité, víru samotnou nezavrhuje.
Klíčová slova:	Nový ateismus, náboženství, kritika
Title of Thesis:	New atheism from the perspective of sociology of religion
Annotation:	This thesis focuses on a comprehensive analysis and interpretation of the phenomenon of New Atheism from the perspective of the sociology of religion. The aim of the study was to explore how New Atheism differs from traditional forms of atheism and how this movement is reflected in modern society. Part of the work involved a questionnaire survey aimed at

	identifying the values and attitudes of young people aged 18-25 years. The survey showed that respondents do not perceive religion as important in their lives and attribute far more negative impacts than positive ones. Within the context of the history of religion in the Czech Republic, the survey results may reflect its impacts, showing that although religion does not appear important to respondents, they do not reject faith itself.
Keywords:	New atheism, religion, critique
Názvy příloh vázaných v práci:	Dotazník
Počet literatury a zdrojů:	79
Rozsah práce:	94 s. (149 472 znaků s mezerami)

Obsah

Úvod	6
1 Starý ateismus	7
2 Nový ateismus	13
2.1 Kritika náboženství: Richard Dawkins	17
2.2 Kritika náboženství: Christopher Hitchnes	23
2.3 Kritika náboženství: Daniel Dennett	28
2.4 Kritika náboženství: Sam Harris	32
3 Shrnutí Starého a Nového ateismu	38
3.1 Shody a rozdíly starého a nového ateismu	44
4 Typologie kritiky náboženství	46
5 Kritika nového ateismu	48
6 Ateismus a náboženství v České republice	51
7 Metodologie výzkumu	56
7.1 Analýza a interpretace dat	58
7.2 Diskuze	73
Závěr	77
Seznam literatury a zdrojů	81
Seznam grafů	89
Seznam tabulek	90
Seznam příloh	91

Úvod

V této magisterské diplomové práci se podrobně věnuji komplexní analýze a interpretaci fenoménu, který je znám jako nový ateismus z perspektivy sociologie náboženství. Hlavním cílem této práce je prozkoumat, jak se nový ateismus liší od tradičních forem ateismu a jak se tento směr odrazil v moderní společnosti. Úvodem práce je historický přehled vývoje ateistických idejí sahající až do antického Řecka. Tato část práce přináší přehled kritických postojů k náboženství, které se postupně vyvíjely až do počátku 21. století, kdy vznikl nový ateismus jako samostatný směr.

Dále je pozornost věnována samotnému novému ateismu, který představuje klíčový objekt studia této práce. Analyzuji charakteristické rysy a argumenty, které prosazují jeho hlavní představitelé: Richard Dawkins, Christopher Hitchens, Daniel Dennett a Sam Harris. Po představení obou forem ateismu dochází k jejich vzájemnému srovnání, přičemž jsou identifikovány jak podobnosti, tak rozdíly. Na základě kritiky nových ateistů je formulována typologie kritiky náboženství, jež shrnuje hlavní aspekty charakterizující nový ateismus.

Práce také neopomíná zaměřit se na kritiku směřovanou proti novým ateistům a jejich metodám argumentace, kterou používají při své kritice náboženství. Kritika vystupuje proti některým tvrzením, ze kterých noví ateisté vychází jako je přístup k náboženské víře a jejich často kontroverzní postoj k náboženským institucím. Pozornost je dále věnována náboženství v České republice, která má velmi specifický přístup k náboženství.

Závěrečná část práce představuje kvantitativní výzkum, který byl realizován prostřednictvím online dotazníkového šetření. Metodologický rámec výzkumu je založen na strukturovaném dotazníku s uzavřenými otázkami, jehož účelem je shromáždit data o hodnotách a postojích mladých lidí ve věkové skupině 18–25 let v České republice k náboženství.

1 Starý ateismus

Ateismus jako popírání existence bohů má své kořeny již ve starověku. Tato koncepce tehdy nebyla tak rozšířená jako v současnosti a bývala často omezena pouze na kruhy filozofů. Přístup k ateismu ve starověkém světě byl odlišný od současného pojetí. Popírání existence bohů bylo tehdy spíše vzácné (Drachmann, 1922, s. 2). Pro lepší porozumění této problematiky je důležité podívat se na historický kontext a chápat, jak lidé tehdy chápali pojem ateismu. V řečtině bylo pro bezbožného člověka používáno označení „atheos“, což nejenže vyjadřovalo nedostatek víry v bohy, ale často bylo také užíváno jako výraz přísného odsouzení a morálního zavržení. Ateismus v antickém světě mohl podle okolností zahrnovat teoretické nebo praktické popírání bohů (Drachmann, 1922, s. 5-6).

Jednou z věcí, kterou někteří tehdejší filozofové kritizovali, byli antropomorfní bohové. Někteří myslitelé rezolutně odmítali myšlenku antropomorfních bohů, kteří by měli lidské vlastnosti jako například lidský oděv, postavu či hlas. Xenofanes (570-475 př. Kr.) ostře kritizoval tuto koncepci, která by podle něj znehodnocovala božstva a snižující je na úroveň lidí. Zároveň nesouhlasil s přiřazováním negativních lidských vlastností bohům jako je krádež, cizoložství nebo vzájemné podvádění, což by podle něj oslabovalo morální charakter božstev (Kirk et al., 2004, s. 210-211, 217). Pindaros (522-518 př. Kr.) odmítal antropomorfismus s tvrzením, že mezi lidmi a bohy musí existovat jasná hranice, která je odděluje. Herakleitos (asi 540-480 př. Kr.) a Platon (427-347 př. Kr.) rovněž zastávali odpor vůči „polidšřování“ bohů. Herakleitos tuto myšlenku ironicky zesměšňoval, zatímco Platon těmito pověrami pohrdal (Hejna, 2010, s. 68, 74, 80).

Dalším kritizovaným prvkem byla nebeská tělesa. Xenofanes odmítl přiřazovat nebeským tělesům božskou podstatu a tvrdě argumentoval tím, že mají svou vlastní přirozenou podstatu (Svoboda, 1962, s. 47-49). Podobně

skeptický přístup měl i Anaxagoras (asi 500-428 př. Kr.), který interpretoval nebeská tělesa jako přirozené jevy. Slunce, Měsíc a hvězdy označil za rozžhavené kameny, kde odmítal jejich původ jako božských entit (Svoboda, 1962, s. 111). Například Slunce bylo chápáno jako Bůh Hélios nebo Měsíc jako Bohyně Selené. Anaxagoras neviděl důvod přiklánět se k tomuto vysvětlení, když se nabízí prostší, lidské a racionálnější vysvětlení (Pavlincová & Horyna, 1999, s. 46).

Možná překvapivou kritikou, která se již v této době také vyskytovala, byla kritika existence Boha. Prvním sofistou, jehož myšlenky lze považovat za kontroverzní, byl Protagoras (490-420 př. Kr.), jenž v podstatě šířil agnosticismus. Prohlašoval, že nelze jednoznačně prokázat existenci nebo neexistenci bohů, protože pro to neexistují dostupné prostředky. Bohové zůstávají nezjevní a lidský život je příliš krátký na to, aby lidé mohli odhalit pravdu (Svoboda, 1962, s. 158-159). Podobně skeptický pohled na bohy měl i Karneades (214-129 př. Kr.), který pokládal za nemožné prokázat boží jsoucnost (Hejna, 2010, s. 86).

Dalším odvážným stanoviskem byla kritika vlivu bohů na člověka a svět. Toto kontroverzní hledisko zastávali myslitelé jako Demokritos a Titus Lucretius Carus (asi 94-55 př. Kr.), kteří odmítali přisuzovat nadpřirozeným bytostem vliv na přírodu nebo osud člověka. Stejně kritický pohled měl i Lukianos (asi 120-180), který zpochybňoval božskou prozřetelnost, přičemž tvrdil, že vše na Zemi je řízeno nerozumně (Hejna, 2010, s. 82, 90). Herakleitos se přidal k podobně smýšlejícím, když prohlásil o vesmíru: *„žádný bůh ani člověk jej nestvořil, nýbrž byl odevždy, jest a bude pořád živým plápoláním, které podle míry vzplane a podle míry hasne.“* (Rádl, 2020, s. 97)

Tehdejší myslitelé také ostře kritizovali vznik náboženství, které přisuzovali lidskému strachu z neznámého. Demokritos tento strach vysvětloval jako reakci na neznámé přírodní jevy, které si lidé nedokázali racionálně vysvětlit. Proto přikládali těmto jevům nadpřirozená vysvětlení

jako například bleskům, hřmění či zatmění Měsíce (Horyna & Pavlincová, 2001, s. 12). Stejný pohled sdíleli i Titus Lucretius Carus a Epikuros, kteří zdůrazňovali důležitost osvobození lidí od strachu z trestů a smrti, aby mohli nalézt opravdové štěstí ve svém životě. Kritiás (asi 460-403 př. Kr.) zase popisoval vznik náboženství jako prostředek, který z neznámého činí známé, což je podle něj způsob, jak si lidé vytvářejí iluzi jistoty (Hejna, 2010, s. 78, 84, 88).

Dalším důležitým obdobím pro ateismus bylo osvícenství. Osvícenství bylo věkem rozumu, které se datuje kolem 17. a 18. století. Bylo to období, kdy ve středu dění byl pokrok, víra ve vědu a zlepšování lidského života. Všechny do té doby po staletí vytvářené normy, kodexy chování a tradice najednou přestávaly platit. Osvícenci silně vystupovali proti fanatismu a předsudkům, a proto byli aktivní v boji s církví odmítající její náboženská dogmata. Rozum začal být stavěn proti víře a osvícenci se dožadovali racionalistických přístupů k výkladu skutečnosti. Iniciovali kritický přezkum existujících poznatků s cílem dosáhnout skutečné pravdy a přehodnotit již zavedená náboženská tvrzení. Velký důraz byl kladen na přírodní vědy, matematiku a fyziku, které se staly zbraní rozumu (Halada, 1984, s. 18-19). Postupným splýváním filozofie dějin a dějin náboženství, náboženství přestávalo být vnímáno jako dominantní síla utvářející společnost a stávalo se spíše osobní záležitostí jednotlivce. To umožnilo badatelům přistupovat k náboženství s větším odstupem, nadhledem a objektivitou (Horyna & Pavlincová, 2001, s. 18).

Není tak velkým překvapením, že jedna z kritik náboženství se týkala odtržení církve od veřejných sfér. Názor, že by církve měla být oddělena od veřejného života, byla vehementně hájena například Voltairem (1694–1778), celým jménem François Marie Arouet. Tento výrazný kritik katolické církve ostře zdůrazňoval její účast na diskriminaci a udržování stavovských privilegií (Hejna, 2010, s. 156-157).

S náboženstvím často pojený fanatismus byl mnohými autory považován za nebezpečný důsledek náboženství, který vyústí v ospravedlňování násilí pod zástěrkou víry. Jedním z těchto autorů byl Paul H. D. Holbach (1723–1789), který tvrdil, že náboženství od útlého věku do lidského jedince pouze sází semínko fanatického chování a marnivosti, což může vést ke krutosti vůči sobě i druhým (Holbach, 2001, s. 81). Voltaire zejména ostře kritizoval fanatismus spojený s náboženstvím, který podle něj vede ke zločinům a krvavým masakrům. Podle Voltaira představuje nebezpečí náboženská posedlost, která může zatlačit morální hodnoty stranou a vést k násilí (Voltaire, 2018, s. 135).

To souvisí s další kritikou a tou jsou morální hodnoty. Voltaire ostře kritizoval náboženství, zejména pokud bylo v rozporu s morálními hodnotami. Jasně zdůrazňoval, že jednání, které zahrnuje zabíjení druhých, zatímco se jedinec považuje za dobrého člověka je zcela absurdní a takové hodnoty je třeba odmítnout (Voltaire, 1998, s. 39).

Někteří intelektuálové pak ostře kritizovali náboženství za postoj, který byl v rozporu s rozumem a nedostatečné vysvětlení toho, na čem jeho víra spočívá. Holbach vnímal náboženství jako překážku využívání lidského rozumu. Podle něj je lidem vnucováno, aby se vyhýbali používání svého rozumu, protože to považují za hřích. Holbach zdůrazňoval, že by mělo být v zájmu lidstva hledat smysl života nezávisle na iluzích. Podle něj by měli lidé hledat smysl ve svobodě a přírodě, která je pro ně průvodcem k vlastnímu štěstí (Holbach, 2001, s. 8-9).

Postava Boha byla pro mnohé autory dalším prvkem hodný kritiky. Holbach považoval Boha za překážku, protože jej vnímal pouze jako iluzi vytvořenou k vysvětlení přírody. Paradoxně se podle něj tento koncept neustále dostává do sporu s přírodou (Holbach, 1957, s. 187). Bruno Bauer (1809-1882) vnímal Boha podobně, zdůrazňoval, že člověk musí rozpoznat, že Bůh a víra v něj jsou iluzorní. Bauerova kritika náboženství se rovněž

dotýkala myšlenky, že náboženství představuje formu sebeklamu, kde člověk vytváří božskou entitu jako nástroj k udržení kontroly nad svým životem (Landry, 2011, s. 9-10).

Na život po smrti mnozí taktéž nenahlíželi pozitivně. Posmrtný život byl pro některé autory považován za falešný, pouhý výmysl lidí. Holbach například přisuzoval duši status umělé konstrukce, jejímž účelem bylo poskytnout v mysli lidí domov pro tzv. posmrtný svět (Holbach, 1959, s.74-78).

Devatenácté století bylo dalším významným obdobím. Bylo to období sekularismu, kterým si prošly dříve nebo později všechna evropská národní společenství. Sekularismus kritizoval vliv institucionalizovaných náboženství a církví na společnost a pokládal je za poškozující vůči svobodě svědomí a nevhodné pro nezávislost politického, školského a hospodářského systému. Je však nutno podotknout, že sekularizace neusilovala o odstranění náboženství ze společnosti, ale spíše o vytvoření prostoru, kde náboženství nebude mít dominantní postavení (Horyna & Pavlincová, 2001, s. 36). Ve své obecnosti lze sekularismus chápat jako oddělení náboženství od státu a žádná nadvláda náboženských institucí v oblasti politiky. Tento koncept dále zdůrazňuje svobodu myšlení a náboženství pro všechny občany, umožňující volbu změnit své vyznání a projevat své přesvědčení v mezích veřejného pořádku. Zásadním prvkem sekularismu je také absence diskriminace ze strany státu vůči jednotlivcům na základě jejich náboženských či nenáboženských postojů, což zaručuje rovnocenné zacházení se všemi občany bez ohledu na jejich víru (Copson, 2019, s. 1-2).

Stejně jako v době osvícenství, role Boha byla čím dál více kritizována a jeho existence zpochybňována. Mnoho autorů začalo Boha a jeho úlohu podlamovat. Feuerbach tvrdil, že Bůh je pouze vnější projekcí vnitřní přirozenosti člověka. V tomto ohledu se náboženské představy o Bohu stávají pouhými odrazy lidských hodnot a ideálů (Feuerbach, 2018, s. 51-52).

Nietzsche proslul svým výrokem, že „Bůh je mrtev!“ (Nietzsche, 2018, s. 11), ale zároveň tvrdil, že Bůh neexistuje a nikdy ani neexistoval. Podle něj se jedná o lidský výtvar nebo vymyšlený idol, který si lidé vytvořili k vysvětlení práva a morálky (Vaughn, 2022, s. 11-13). Russell byl zase přesvědčen, že existenci Boha nelze dokázat, což znamená, že je mimo dosah lidského poznání. Z tohoto důvodu se podle něj není třeba tímto tématem zatěžovat (Russell, 1961a, s. 43). Podle Russella není žádný důvod, proč by svět nemohl vzniknout bez vnější příčiny nebo proč by nemohl existovat odjakživa, což by znamenalo, že nemá žádný počátek, a tudíž by nebylo třeba předpokládat existenci Boha (Russell, 1961a, s. 9).

Věda a rozum od osvícenství ještě zesílily, vědu hnal pokrok kupředu a její vysvětlení stálo často proti těm náboženským. Mnozí autoři poukazovali na tento rozpor a nutnost osvobodit rozum od náboženství. Pro Feuerbacha spočívala úloha rozumu ve vztahu k náboženství v odhalení iluze, která člověka ochuzuje o energii pro skutečný život (Feuerbach, 2011, s. 364). Podle Russella povede svobodné myšlení k odmítnutí dogmat, které mu tradiční náboženství předkládá (Russell, 2004, s. 123). Nietzsche pevně věřil, že náboženské představy jsou vzdáleny pravdě a plné omylů. Zdůrazňoval, že v nich není nic, co by mělo alespoň trochu společného se skutečností. Místo toho vinil náboženství za to, že šíří nenávist k realitě a skutečnosti (Nietzsche, 2017, s. 41-42). Sigmund Freud (1856-1939) vnímal náboženství jako překážku bránící rozumu a zakazující ověřování svých tvrzení. Podle Freuda náboženství nijak nepřevyšuje lidský rozum a je postupně vytlačováno vědou, která je schopna lidem poskytnout jasnější vhled do reality (Freud, 1998, s. 26-27, 32).

Morálka v rukou náboženství byla pro některé autory více pochybná než v osvícenství a stavěli se spíše k opačnému názoru. Podle Russella pokud Bůh stvořil svět, je zodpovědný i za bolest v něm. Nelze si myslet, že utrpení je očištění od hříchů. Žádný rozumný člověk by nesouhlasil s tím, že

například děti, které trpí v nemocnici si svou bolest zasloužily. Je to jen způsob hledání výmluv, proč bolest ve světě vůbec existuje (Russell, 1961a, s. 26-27). Karl Marx (1818-1883) vyjadřoval názor, že náboženství tvoří pouze iluzi štěstí. Podle Marxe náboženství poskytuje falešnou naději a odvádí pozornost od skutečných společenských problémů a nerovností. Pro člověka má být nejdůležitější opět člověk, čímž Marx naznačuje, že jiné vztahy, kde je člověk jakousi poníženou bytostí bychom měli zavrhnout (Marx, 1967, s. 57). Freud se zase stavěl proti náboženské etice, která by se podle něj lidem zkrátka nevyplatila vzhledem k tomu, že odměny přijdou až po smrti čili pro lidi nemá význam řídit se podle takové etiky (Freud, 1998 s. 139).

Myšlenka života po smrti zůstala taktéž kritizována. K Nietzscheho kritice patřila i myšlenka „onoho světa," který považoval za nesmyslný a roven „Ničemu“. Náboženská představa nesmrtelnosti byla pro něj pouhou lží, která ničí rozum a přirozenost lidského bytí (Nietzsche, 2017, s. 45).

2 Nový ateismus

Nový ateismus je oproti starému ateismu velmi mladého data. Rozvinul se až během 21. století a rozbuškou, která tyto ledy dala do pohybu, byl atentát z 11 září 2001 ve Spojených státech islamistickou organizací al-Káida a odstartoval dílem Sama Harrise *The End of Faith* (2004), jenž se zaměřovalo na kritiku náboženství jako něčeho pro lidi nebezpečného. Postupně sepsali své knihy na kritiku náboženství a jeho neblahé vlivy na lidský život i další autoři, kteří se stali pro nový ateismus jeho hlavními představiteli: Richard Dawkins, Daniel Dennett a Christopher Hitchens spolu se Samem Harrisem nazýváni čtyři jezdcí (naráží se na čtyři jezdce Apokalypsy), se dostali rychle do povědomí mnoha lidí díky tomu, že své názory zaměřovali na širokou veřejnost a nikoli na akademickou půdu (Kečka, 2018, s. 3-4).

Samotný termín „nový ateismus“ zavedl americký novinář Gary Wolf v roce 2006 v časopise Wired. Použil ho k označení postojů některých ateistických akademiků, spisovatelů, vědců a filozofů 21. století, kteří se zasazují o kritiku, zkoumání a zpochybňování pověr náboženství a iracionalismu pomocí racionálních argumentů. Toto hnutí zaujímá vyhraněně kritický postoj ke všem formám náboženství a napadá zdánlivě umírněné a mainstreamové náboženství. Noví ateisté se vyznačují tím, že nevěří v žádné nadpřirozené jevy jako jsou například andělé, démoni, Bůh nebo peklo či nebe. Jednoduše vše, co je mimo přirozený svět. Mnoho náboženských prvků, tvrzení a dogmat jsou tak razantně odmítána, pokud je věda vyvrátí. Věda slouží novému ateismu jako nástroj, který rozbíjí iracionální a protirečící si výroky, které náboženství předkládá (Cragun, 2014, s. 197).

Noví ateisté se nekompromisně staví vůči speciálnímu zacházení, jakému se náboženství dostává. Není pro ně akceptovatelné, aby náboženství mělo výjimku a mohlo se tak vyhnout racionálnímu dokazování, které však jinak běžně platí pro všechny ostatní formy lidského diskurzu. Mnoho náboženských přesvědčení považují za špatné, nemorální, ale i nebezpečné pro budoucnost společnosti. Pro nové ateisty představuje náboženství doménu, která by měla být podrobena stejným standardům racionality a kritiky jako jakékoli jiné myšlenkové směry. Tato pozice reflektuje jejich odmítání poskytovat náboženství zvláštního statusu ve veřejném a intelektuálním prostoru (Stenger, 2009, s. 21-22). Je to jedna z jejich významných tezí, že by víra neměla být omlouvána a zacházeno s ní s respektem, nýbrž by měla být zpochybňována a odsouzena, zejména pokud se prokáže, že je pro jednotlivce či společnost škodlivá. Jejich argumentace zdůrazňuje, že ve většině významných konfliktů na světě sehrála víra klíčovou roli. Víra navíc vede k opomíjení důležitých hodnot

jako je svobodomyšlnost a objektivní hledání pravdy, které jsou potřebné k řešení problémů moderní společnosti (Stenger, 2009, s. 46).

Pro nové ateisty hraje v jejich kritice náboženství důležitou roli věda, která vydává protiargumenty vůči náboženským přesvědčením. Využívá ve velkém hlavně přírodní vědy k zobrazení chyb, omylů a nesprávných předpokladů náboženských tradic. Teorie evoluce v tomto vysvětluje mnohé jako biologickou rozmanitost, žijící i již vymřelé formy života na Zemi. Úspěch vědy jde tak často na úkor náboženským dogmatům a obráceně, proto se nelze jejich vzájemnému konfliktu vyhnout (Kaden & Schmidt-Lux, 2016, s. 78-80). Většina nových ateistů se shoduje na tom, že existence či neexistence tzv. židovsko-křesťansko-islámského Boha je nejen logicky a empiricky prokazatelná, ale kromě toho i to, že jeho existence byla nade vší pochybnost již vyvrácena (Stenger, 2009, s. 36). Zároveň zdůrazňují nedůvěru v lidskou mysl, včetně své vlastní, což považují za důvod k upřednostňování objektivních metod vědy a racionálního uvažování (Stenger, 2009, s. 72).

V rámci nového ateismu dominuje přesvědčení, že zcela materialistický model vesmíru poskytuje věrohodné vysvětlení, široké spektrum pozorování, od kosmologie až po fungování lidské mysli a neponechává žádnou mezeru, do které by mohl pasovat Bůh (Kaufman, 2018 s. 3). Pro nové ateisty je umírněná forma náboženství stejně problematická jako ta extrémistická, a to proto, že jejich vlastní iracionální přesvědčení (umírněné formy) krmí to extrémistické ostatních. Dokud budou umírnění věřící prosazovat nepodloženou víru, která si nárokuje božské zjevení jako zdroj poznání, povzbuzují extrémní prvky této víry ve věřících, kteří se pak cítí svobodní páchat jakékoli hrůzné činy v domnění, že plní vůli boží (McAnulla, 2012, s. 89).

Co se týče samotné kritiky, nelze říci, že by se objevila zcela nová forma, která by tady již dříve nebyla. Výraznější kritika náboženství se datuje

už od doby osvícenství. Znatelný rozdíl lze vidět v dosahu, jaký nový ateismus získal. Díla předních autorů se stala světovými bestsellery a podobný boom se dříve neudál. Tento skokový zájem o kritiku náboženství se dává do souvislosti s teroristickým incidentem 11 září 2001. Měl to být i impuls předních autorů, proč díla s takovou kritikou sepsat. Rozvířené emoce, které vyvolal tento akt islamistického hnutí, mohl vytvořit živnou půdu pro zpochybňování náboženských přesvědčení (Pigliucci, 2013, s. 144).

Dosah jeho autorů však má určitě své zásluhy i v rozmachu digitálních technologií, kde je možné snadno obsah sdílet a sledovat v reálném čase. Samotní přední představitelé se účastnili debat, které lze dohledat online. Stránky jako například YouTube se staly platformami, na kterých je možné nalézt mnoho videí z debat a přednášek od těchto autorů. Například existuje video, ve kterém se tito čtyři hlavní představitelé nového ateismu sešli a diskutují na téma problematiky náboženství. Jejich video má přes 1,8 milionu shlédnutí, což jasně ukazuje, jak snadné je dnes sdílet informace a šířit myšlenky prostřednictvím digitálních médií. Díky těmto novým možnostem se dosah těchto myšlenek dostal na úroveň, která byla dříve nepředstavitelná (Richard Dawkins Foundation for Reason & Science, 2009).

Druhým rozdílem oproti dřívějšímu ateismu je i důraz, jaký noví ateisté kladou na vědu. Věda byla sice zmiňována jako důležitý nástroj, který dokáže nahradit náboženské vysvětlení již dříve, nicméně objevují se dva rozdíly. Za prvé značný počet nových ateistů bagatelizuje filozofii jako zdroj poznání a za druhé důraz, který kladou na vědu je daleko vyšší. Jejich odpůrci je často kritizují za scientismus, což je postoj, který bere vědu jako jediný a konečný zdroj všeho lidského poznání a porozumění (Pigliucci, 2013, s. 144).

2.1 Kritika náboženství: Richard Dawkins

Richard Dawkins je ze čtyř předních autorů nejspíš nejvýraznější postavou. Je to povoláním britský evoluční biolog, který obhajuje práci Darwina, což se projevuje i na tom, jak kritizuje náboženství. V roce 2006 vydal knihu *The God Delusion*, kde popisuje, proč náboženství odmítá. Kniha byla v roce 2009 přeložena i do češtiny jako *Boží blud* (Kečka, 2018, s. 5-6).

Jako evoluční biolog kritizuje Dawkins náboženství s podpěrou právě v evoluci. Samotná všemocná bytost jménem Bůh, která je v náboženství Stvořitelem lidského světa i lidí samotných, již v tomto ohledu podle Dawkinse naráží na problém. Jak vzniklo něco, tak složitého a pokročilého jako Bůh? Dawkins zastává názor, že taková pokročilá inteligence je možná jen v případě postupného procesu evoluce od jednoduššího po složitější. Bůh v takovém případě nemohl být na počátku a je tak jen zhoubným bludem (Dawkins, 2009, s. 50-51). Evoluce zjednodušeně řečeno funguje na principu přírodního výběru, kde přežijí ti diferenciovaně „nejsilnější“ (Dawkins, 2006, s. 7). Jak je v takovém případě možné, že něco tak nákladného a výstředního jako náboženství v procesu evoluce nebylo vyloučeno? V samotném náboženství Dawkins nevidí onu výhodu, která by pro lidstvo byla tak důležitá, že by byla přítomna u všech lidských civilizací (Dawkins, 2009, s. 192-194). Náboženství se spíše vynořuje ze schopností a vlastností, které se vyvinuly k jiným účelům a je tedy podle Dawkinse spíše evoluční nehoda (Bloom, 2012, s. 185).

Podle Dawkinse je tím pádem náboženství vedlejší produkt něčeho jiného, co pro přežití důležité je a v tomto případě je to o dětech (Dawkins, 2009, s. 202-204). Děti jsou nakloněné k tomu, aby věřili všemu, co jim rodiče či obecně dospělí řeknou. Taková důvěra a poslušnost má v evoluci určité svou hodnotu pro přežití, nicméně má to také za následek to, že děti jsou náchylné věřit všemu, čemu věří dospělí a jelikož se teprve učí, co je dobré a

špatné, víra se pro ně stane stejně důležitá jako pro dospělé (Dawkins, 2009, s. 206-207). Dawkins označuje takové předávání znalostí jako kulturní mem, čímž označuje „*způsob kulturního přenosu, kde kultura může být definována jako celkový vzorec chování (a jeho produkty) populace činitelů, ztělesněný v myšlení, chování a artefaktech, závislý na schopnosti učit se a předávat znalosti následujícím generacím.*“ (Finkelstein, 2008, s. 13)

U dětí kritika náboženství pokračuje, protože podle Dawkinse to, co dělá náboženství opravdu zhoubným je to, že se vštěpuje do hlavy nevinným a o světě ještě neznalým dětem. Dawkins je v tomto ohledu velmi kritický a pokládá za absurdní, aby si někdo myslel, že malé dítě je schopno vyznávat nějakou víru a o to absurdnější je, že například takové pokřtění udělá z dítěte vyznavače víry, i když ani neví, co to vlastně znamená. Dawkins jde však ještě dál a klade si otázku, zda to není forma týrání, když je malé dítě označeno jako vyznavač víry, aniž by mělo samo na výběr (Dawkins, 2009, s. 353-356). Víra je velmi úspěšný způsob, jak lidem vymýt mozek a u dětí je pak velmi těžké prolomit toto sevření, ve kterém je naučená víra drží (Dawkins, 2006, s. 330). Jakmile totiž rodina předá svým dětem svá přesvědčení ohledně náboženství, děti je budou opakovat, protože byly takto naučeny, nehledě na to, zda se tyto náboženské přesvědčení rodiny opírají o jakékoliv důkazy či nikoliv. Předávat však tímto způsobem své náboženské přesvědčení, které se předává jako tradice po generace a věří se jim jenom proto, že jim věřili i lidé předtím je velmi problematické, jelikož se předpokládá, že jsou pořád stejně pravdivá či nepravdivá (Dawkins, 2004, s. 243). Kdyby však měli děti přístup k vědeckým důkazům a mohli tak vlastním rozhodnutím dojít k nějakému názoru a nebyly k tomu donuceny rodiči, byla by to podle Dawkinse správná cesta, i kdyby se potom pro víru rozhodli (Dawkins, 2009, s. 368-369).

Dalším opěrným bodem je věda. Dawkins zastává názor, že Bůh spadá do typu tzv. dočasného agnosticizmu (TAP – Temporary Agnosticism

in Practice), což znamená, že odpověď jednoznačně existuje, nicméně prozatím ještě nejsou důkazy, abychom k odpovědi došli. Každopádně nějaká pravda existuje a lidé se k ní dříve nebo později doberou. Bůh tak podle Dawkinse buď je anebo není a časem možná na to bude možno odpovědět, a i kdyby se existence či neexistence nedokázala, tak důkazy, které již jsou dostupné rozhodně ukazují, že pravděpodobnost zde není 50 na 50 (Dawkins, 2009, s. 69-72). Dawkins k tomuto uvádí příklad s čajovou konvicí. Pokud by někdo tvrdil, že čajová konvice obíhá po eliptické dráze kolem Slunce, ale samozřejmě to nelze ověřit, tak bude pravda, že toto tvrzení nelze vyvrátit, to ale neznamená, že nevyvratitelná hypotéza o čajové konvici je na stejné pozici jako hypotéza o její neexistenci (Dawkins, 2004, s. 149). Všudypřítomnost Boha ho tak nijak neposunuje na přímce důkazního břemene v logice (Dawkins, 2009, s. 73-76).

Věda může objasnit otázky, které si lidé pokládají a vyjasnit je tím nebo také odstranit nedorozumění, které mohou být matoucí. Skutečný svět, který je správně vědecky chápaný nepostrádá svou krásu ani zajímavost. Není nutné, aby jeho správné pochopení bylo rozptylované falešnými zázraky či pseudovědami (Dawkins, 2004, s. 34, 43). Vysvětlení, které předkládá náboženství Dawkins pokládá za intelektuální zbabělost, přičemž na ně reaguje evolučními příklady složitých objektů jako například vývoj oka (Johnson, 2006, s. 287).

Dalším bodem je Bůh a nadpřirozené bytosti a jejich existence či neexistence. Věřící uvádějí důkaz osobní zkušenosti, kdy viděli zjevení nějaké nadpřirozené bytosti. Pro danou osobu to může být nejpřesvědčivější důkaz, nicméně Dawkins uvádí, že z vnějšího pohledu je pro lidi takový důkaz hodnocený velmi nízko. Dnes už se ví, že zrak lidem nepředává věrnou kopii toho, co vidí. Optické klamy jsou proto ukázkovým příkladem. To, že to člověku skutečně připadá, ještě neznamená, že to skutečné i je. Někdo sice může tvrdit, že viděl růžového slona a že je o tom na 100%

přesvědčený, ale ostatní budou mít maximálně obavy o mentální stav takového jedince (Dawkins, 2009, s. 112-113). Věřící uvádějí také důkaz v písmu svatém. Mnoho lidí v Boha věří, protože je o tom přesvědčila Bible. Podle Dawkinse je opravdu znepokojující, že jen proto, že je to napsáno si lidé nekladou otázky kdo, kdy, jak a proč a jenom tomu věří. Četli lidé vůbec tu knihu, která má obsahovat přesný záznam dějin a být tak důkazem Boha? Knihu, která má obsahovat nic než pravdu, jenž je plná jasných rozporů? (Dawkins, 2009, s. 117-120) Takové „důkazy“, které náboženství předkládá Dawkins neuznává, jelikož vysvětlení, které předkládají nejsou empiricky ověřitelné (Johnson, 2006, s. 287). Jak bylo řečeno již výše, Dawkins zastává názor, že svět vznikl pomocí evoluce a komplexní bytost jako Bůh do tohoto vzorce tím pádem nezapadá. Pokud by skutečně existoval, musel by být součástí lidské reality a tím i lidem přístupný pro pozorování a vědecké zkoumání (Nürnbergger, 2014, s. 6-7).

To souvisí s dalším problémem, který Dawkins nazývá tzv. mezery, čímž označuje prázdná místa v současných lidských vědomostech, které věřící automaticky vyplní Bohem. Nedává ale smysl dožadovat se, aby každý jediný krok byl jasně vysvětlen. Je to jako by lidé museli mít zaznamenaný každý krok vraha, než ho mohou odsoudit (Dawkins, 2009, s. 151-154). Jiným příkladem je Bůh jako utěšovatel pro zaplnění takových mezer. Bůh sice může lidem posloužit pro zvládnutí přírodních katastrof, kde za nimi mohou hledat něco víc nebo se nebát smrti, jelikož jejich duše je nesmrtelná, nicméně nezdá se, že by umírající věřící člověk byl natěšený až umře a půjde do ráje a lidé kolem mu k tomu taky ne gratulují a nejásají (Dawkins, 2009, s. 393-397). Kromě toho, že náboženství rádo vyplňuje mezery, samo v jakési mezeře je. V mezeře, kde na něj nemusí platit to, co na nevěřící. Příkladem může být projev proti homosexuálům. Pokud se člověk bude bránit tím, že to porušuje jeho svobodu vyznání, je z problému venku (Dawkins, 2009, s. 45). To, že je však homosexualita pro náboženství na černé

listině je známý fakt, ale je děsivé, jak moc jsou to věřící schopni odsuzovat a co všechno to podle nich může způsobit nebo způsobuje. Neodsuzuje se tak na základě činů, které mají zlé důsledky, ale odsuzují se soukromé myšlenky a jednání, které se většině věřícím nelíbí (Dawkins, 2009, s.330). Díky tomu, co je náboženství schopné napáchat, ho Dawkins přirovnává k virusu. K virusu, který infikuje jednu lidskou mysl za druhou, aby se mohl šířit, přičemž nedbá na spoušť, kterou tím způsobí a je lhostejný k nepravdám, které šíří (Reiss, 2008, s. 29-30).

Proti Bohu stojí podle Dawkinse pevný argument jménem evoluce. Bůh je podle náboženství Stvořitelem, nicméně jeho „práci“ evoluce dokáže převzít a důkazů jsou dostupných doslova miliony. Jsou jimi fosilie, které lidé našli na místech, kde by je očekávali (Dawkins, 1998, s. 8-9). Pro Dawkinse je tak darwinismus alternativou k učení o stvoření, protože přirozený výběr poskytuje jediné realistické vysvětlení života (Johnson, 2006, s. 305).

Následujícím bodem jsou morální hodnoty. Někteří věřící mají zvláštní představu, že kdyby nebylo náboženství, tak by lidé neměli důvod být dobří (Dawkins, 2009, s. 243). Dawkins uvádí příklad přímo ze svaté knihy, kde by s jistotou žádný civilizovaný člověk a je jedno jestli věřící či nevěřící, nepovažoval její obsah za přípustný. Jako konkrétní příklad může být uveden úkaz z Noemovou archou, kde se Bohovi znelíbili všichni lidé i se zvířaty a ti, kteří nebyli vybráni utopil. Jistě teologové se brání, že to není bráno doslova, jenže na základě, čeho se to vybírá? Je to otázka osobního rozhodnutí čili žádný pevný základ nemá a takhle se vlastně lidé rozhodují, jaké morální pravidla chtějí dodržovat (Dawkins, 2009, s. 271-273). A najdou se lidé, kteří svaté texty vezmou jako skutečnost i když se bude jednat o radikální případy a nelze to pokládat za nic jiného než bludy (Giannetti, 2008, s. 9). A pak jsou tady i lidé, kteří si myslí, že to jsou právě ateisté, kteří se chovají nemorálně a spojují si je s ilegálními praktikami jako jsou drogy či

prostitute nebo je vidí jako zámožné elity, které si o sobě myslí, že ví více a lépe než všichni ostatní (Bloom, 2012, s. 181).

Část odpovědi na tuto otázku lze však nalézt taktéž v evoluci. Evoluce je proces, který probíhá krokem za krokem prostřednictvím diferenciálního rozhodování, které zaručí přežívání genů čili otázkou, zda budou lidé více altruističtí či sobečtí záleží na tom, které geny v genofondu pro takové chování převažují, což záleží na tom, které se vyhodnotí jako lepší strategie k přežití. Altruismus k druhým je tak zapsán v našich genech a bude tak ovlivňovat i naše chování vůči druhým (Dawkins, 2006, s. 60).

Není třeba dodávat, že podle Dawkinse se morální hodnoty neodvozují z Písma. Je však podle něj pozoruhodné, jaká panuje shoda v tom, co lidé považují za správné a špatné. Přesahuje to většinu lidí včetně věřících, kteří mají za to, že svou morálku odvozují ze svatého písma. Dawkins uvádí takové „Desatero“, jehož pointa je v tom, že seznam podobných bodů by vymyslel každý normální a slušný člověk, a nikoliv jen věřící:

1. *„Nedělej ostatním to, co nechceš, aby oni dělali tobě.*
2. *Ať děláš cokoli, snaž se nezpůsobovat bolest.*
3. *Jednej s ostatními lidmi, živými bytostmi a se světem obecně s láskou, upřímností, poctivostí a úctou.*
4. *Nepřehlížej zlo a nevyhýbej se konání spravedlnosti, ale vždy buď ochoten odpustit otevřeně přiznanou a upřímně litovanou křivdu.*
5. *Užívej si života s radostí a údivem.*
6. *Vždy se snaž naučit něco nového.*
7. *Všechno vyzkoušej; pokaždé si proveř své myšlenky na faktech a buď ochoten zavrhnout i své oblíbené přesvědčení, pokud se s fakty neshoduje.*
8. *Nikdy se nesnaž cenzurovat nesouhlas a nevyhýbej se mu; vždy respektuj právo ostatních s tebou nesouhlasit.*

9. *Vytvářej si nezávislé názory na základě vlastního rozumu a zkušeností; nikdy se nenechej slepě vést ostatními.*

10. *Nad vším se zamysli“* (Dawkins, 2009, s. 301).

Nejenom, že Dawkins nevěří, že by morální hodnoty vzešly z náboženství a byl by tak nějaký rozdíl mezi morálními rozhodnutí u věřících a nevěřících, ale dokonce pokládá náboženství jako pro lidi špatné. Pokládá ho za zdroj válečných štvanic, sobectví, zneužívání dětí a uctívání zlých imaginárních božstev (Gers, 2008, s. 518).

Posledním bodem je fanatismus, který je podle Dawkinse hodně nebezpečný, jelikož to, co motivuje jinak rozumné a slušné lidi k páchání otřesných činů je náboženství, které takové činy pokládá za spravedlivé. Náboženství si podle Dawkinse nemůže lidstvo dovolit respektovat jen kvůli samotné víře, to by potom lidé museli respektovat i sebevražedné atentátníky, kteří jednají jen ve své dobré víře. Víra dokáže děsivě upozadit racionální myšlení. Svou víru nemusí věřící nijak obhajovat, stačí, že ji oznámí a zbytek společnosti to jednoduše začne respektovat, aspoň tedy do té doby, než se stane nějaký strašlivý masakr (Dawkins, 2009, s. 345-348). Taková to slepá víra věřících jim dokáže ospravedlnit mnoho činů a něčí smrt ve jménu víry může být jedna z nich, a to je pro ty vně kruhu věřících nemyslitelné, trestuhodné a rozhodně neospravedlnitelné vírou (Dawkins, 2006, s. 198).

2.2 Kritika náboženství: Christopher Hitchens

Christopher Hitchens byl britsko-americký literární kritik, novinář, spisovatel a politický komentátor, zemřel roku 2011. Patřil však z hlavních představitelů mezi toho, který náboženství velmi ostře kritizoval, za což byl považován za kontroverzního. Knihu, ve které kritizuje náboženství vydal roku 2007 pod názvem *Go Is Not Great. How Religion Poisons Everything* i tato kniha vyšla v češtině roku 2009 (Kečka, 2018, s. 8).

Podobně jako Dawkins i Hitchens uvádí evoluci jako důkaz oponující Bohu stvořiteli, jelikož předkládá reálnější stvoření organismů, a to samozřejmě včetně lidí samotných. Svět již oplývá důkazy z historie o vývoji jednoduchých i složitých organismů a jejich postupný vývoj, který je každopádně přesvědčivější než onen Bůh. Hitchens uvádí jako příklad oko, které na počátku mělo jen pár světločivných buněk a dnes je o tolik složitější a je nám schopno říct mnohem více informací. Hitchens se nebojí jít ještě o kousek dál a uvést, že pokud by Bůh oko stvořil, nebyl by důvod všemocnou bytost chválit, protože obraz, který vzniká v sítnici je převrácený tzv. vzhůru nohama a až na konci procesu je v mozku obraz zpracován a převrácen tj aby nebyl vzhůru nohama (Hitchens, 2009, s. 109-110).

Hitchens zastává princip Occamovy břitvy (pojmenovaný po středověkém filozofovi a teologovi Vilémovi z Occamu) neboli princip úspornosti. Její pointou je vynechat to, co je zbytečně navíc a zvolit tu jednodušší hypotézu/vysvětlení, které se nabízí a bude odpovídat skutečnosti. Přesně to Hitchens aplikuje i na náboženství díky čemuž podle něj lidé nepotřebují božské hypotézy o stvoření vesmíru, které to svými vysvětleními jen zbytečně komplikují, jelikož věda dokáže podat jednodušší, lepší a uspokojivější řešení (Kaufman, 2014, s. 31-32).

Další kritikou je vznik náboženství. Hitchens uvádí svůj důkaz o tom, že náboženství je lidský výtvar jednoduchým příkladem jednoho z náboženských příběhů, a to konkrétně Genesis. I přesto, že by mělo jít o dílo nadpřirozené bytosti, nevidí tak daleko, aby například zmínila cokoli o takových mikroorganismech nebo dinosaurech. Vysvětlení lze nalézt jednoduše v tom, že v té době se o tom nic nevědělo. To samé platí i o konceptu, kdy žena a majetek patřily na jednu hromadu, což je dnes něco nemyslitelného. Dokazuje to jen to, že to odpovídá dané době, kdy tyto posvátné příběhy vznikly (Hitchens, 2009, s. 131-132). Nelze zpochybňovat to, že náboženství je dílem člověka už jenom tím, že samotní tvůrci nejsou za

jedno v tom, co jejich proroci vlastně řekli a samotná církev je plná různých sporů o všem možném jako věda, dějiny či lidská povaha (Hitchens, 2009, s. 23-25). Bůh není ten, kdo stvořil člověka ke svému obrazu naopak člověk si stvořil Boha k obrazu svému (Gaul, 2018, s. 86). Náboženství slouží těm, kdo jsou zrovna u moci a využívají ho k tomu, aby si získali autoritu. Lidé by měli mít na paměti, že zásady nejsou víra. Věda a rozum sice nejsou to jediné, na co by lidé v životě pro potvrzení spoléhali, ale pokud tomu bude něco odporovat, budou přinejmenším na pochybách, zda tomu věřit. Autorita je slabý argument pro dokazování. Nutit lidi věřit v nadpřirozenou, všemocnou a neviditelnou bytost, která je bude tyranizovat, pokud se nebudou řídit jejími pravidly zkrátka není pro normálního člověka přesvědčivé (Hitchens, 2009, s. 16, 194). Nemluvě o tom, jak je náboženství vágní. Když se uvede opět velký Stvořitel a jeho volba vyvoleného, který má předat lidem zákony, které mají následně dodržovat je na pováženou. Z nějakého důvodu si Bůh vybírá osoby nevzdělané, někde v pustinách Blízkého východu, přičemž takových zjevení bylo vícero a nemůžou platit všechny najednou čili některá nemohou být pravá (Hitchens, 2009, s. 129-130). Náboženství pochází z dob lidského pravěku, kdy tehdejší lidé neměli nejmenší tušení, co se děje. Naproti tomu dnes i poměrně malé dítě ví o přírodním řádu více nežli kterýkoliv ze zakladatelů náboženství (Feser, 2013, s. 155). Náboženství se pokoušelo vysvětlit realitu v době, kdy lidé neměli k fyzice, chemii, biologii či medicíně žádné validní informace. Trvalo dlouho, než se napravila ignorance a strach tím způsobený a lidé by neměli dopustit, aby otěže drželo stále náboženství (Hitchens, 2007, s. 18).

Dále Hitchens poukazuje na to, že přesto, co všechno náboženství po svých věřících vyžaduje, tak na ně nahlíží vcelku bídě. Jako na hříšníky, kteří mají být podřízení, vděční a vystrašení zároveň. Ke všemu ze života moc nemají, protože odměna přijde až po jejich smrti. A přesto paradoxně nechybí věřícím egocentričnost, když má každý z nich pozornost Boha, takže

přes svoje bídné vyhlídky se cítí tak nějak nadřazení (Hitchens, 2009, s. 99-101).

Hitchens dále kritizuje tzv. zázraky, které náboženství využívá například u přírodních katastrof, u kterých se dnes už ví, že jde o nějaký nevyhnutelný výkyv. Náboženství však takové momenty přetaví na boží hněv (Hitchens, 2009, s. 192). Nicméně Hitchens také poukazuje na to, že není cílem lidi připravit o zázraky nebo nějakou útěchu ovšem obojí je lidem k dispozici i bez nadpřirozených zázraků. Hubbleovův dalekohled nebo dvojitá šroubovice DNA jsou impozantními zázraky. Hledat útěchu v božím záměru může sice lidem ulevit, nicméně nemění to nic na tom, že jsou k dispozici lepší varianty. Stačí se řídit jednoduchým pravidlem, pokud je pro něco více různých vysvětlení, tak se přijme to, které toho vysvětlí více. Nedává smysl, aby lidé zastávali variantu, která toho vysvětlí méně nebo dokonce nic nebo z ní ještě vznikaly další otázky (Hitchens, 2009, s. 20, 192).

K tomu, jak náboženství přistupuje k morálce je Hitchens hodně kritický. Náboženství je podle něj nemorální a nemravné a důvodem jsou základní stavební kameny samotného náboženství. Je jich pět: 1. předkládání falešného obrazu světa nevinným a důvěřivým lidem. Náboženství se moc netváří k přiznání, že by jeho příběhy mohly mít lepší vysvětlení, jelikož by to rozbilo vytvořenou iluzi. 2. Krvavá oběť, která je dnes pro lidi něčím barbarským, a je s podivem, že Bůh vyžadoval krvavé oběti jako dar. To souvisí i s 3. pokáním, kdo si může myslet, že obětováním druhých sami sebe vykoupí? (Hitchens, 2009, s. 261-265) 4. Odměny Bůh moc nerozdává, věřící se k nim dostanou většinou až po smrti, ovšem tresty nešetří. Věčné utrpení pro hříšníky, kteří se nezvládnou řídit všemi těmi nesmysly, které po nich Bůh vyžaduje. Což vede i k poslednímu bodu 5. o nesplnitelných úkolech jako je na něco nemyslet, jelikož je to hříšné. Většina těchto bodů je pro běžné lidi nemyslitelná a nelze tvrdit, že z něčeho takového vznikají lidské morální hodnoty. Podle Hitchense to, o co lidé

opírají svou mysl není svaté písmo nýbrž literatura. Takový Shakespeare či Dostojevský pracují lépe s etickými dilematy než mystické příběhy ve svatých knihách (Hitchens, 2009, s. 16, 270-271).

Kde náboženství čelí od Hitchensa velké kritice je to, že podle něj náboženství ubližuje a zabíjí. Náboženství ohrožuje přístup ke zdravotní péči i přesto, že samotní věřící by slučitelnost připouštěli. Náboženství se to však nehodí, jelikož by to podlamovalo jeho monopol. Bohužel hrůzným údělům se nedělo jen v minulosti jako uvádění moru coby božího trestu a upalování těch, kteří byli označeni za viníky díky svým „kouzlům“ (Hitchens, 2009, s. 67-69). Hitchens pokládá za velice pobuřující to, že by náboženství mohlo stát v cestě rozvoji medicíny, která zachraňuje lidské životy. A přesto jsou k nalezení náboženské skupiny, které nepodporují technologie, které životy mohou zachránit a jsou dostupné. Takové selhání se dá přirovnat k naprostému barbarství. Hitchens přímo říká: *„přijmout šíření rakoviny děložního čípku ve jménu Boha není rozdílné morálně nebo intelektuálně od obětování těchto žen na kamenném oltáři.* (Hitchens, 2009, s. 70) Náboženství vzniklo v době, kdy se o původu života a lidské přirozenosti vědělo jen zlomek toho, co dnes, a proto Hitchens opovrhne těmi, kteří nadále praktikují uctívání bohů (Wyatt, 2014, s. 22). Nemluvě o příkladech mrzačení ženských pohlavních orgánů při obřizce. Něco tak odporného žádná společnost netoleruje, pokud to ovšem není posvátné a posvěcené. V takovém případě budiž, přece lidé nebudou zasahovat do něčích náboženských rituálů. Bohužel i dnes lze nalézt odpor vůči lidskému zdraví. Například prohlášení, že spermie a vajíčka jsou potencionální životy, takže mařit je nějakou ochranou by byla přece vražda. Jiným dnešním příkladem je odmítání očkování, jelikož by to narušovalo boží záměr. Nebo také léky. Jedna věc je odmítat léky jako věřící dospělý, ale zatahovat do toho i děti je už něco nepochopitelného (Hitchens, 2009, s. 70-72, 280-282). Hitchens zastává názor, že jen těžko lze věřit ve strašlivou hypotézu bez kousku

použitelného důkazu, že existuje stálá, neměnná nebeská bytost, která člověka neustále sleduje a odsuzuje ho za „myšlenkové zločiny“ a která člověka považuje za své soukromé vlastnictví i po jeho smrti (Hitchens, 2007, s. 22).

Hitchnes označuje náboženství jako něco, co všechno otráví. Je hrozbou jak pro civilizaci, tak pro přežití člověka samotného. Hitchnes uvádí celý seznam věcí, které náboženství vytyká: je násilné, iracionální, netolerantní, spojené s rasismem a fanatismem, založené na nevědomosti a nepřátelské vůči svobodnému zkoumání, opovrhující ženami a násilné vůči dětem (Crane, 2018, s. 8-9).

2.3 Kritika náboženství: Daniel Dennett

Daniel Dennett je americký filozof a kognitivní vědec. Ve svém díle z roku 2006 *Breaking the Spell: Religion as a Natural Phenomenon* popisuje svůj pohled na náboženství a v čem vidí jeho rizika (Kečka, 2018, s. 7).

Na rozdíl od Hitchensova či Dawkinsova, Dennett se nestaví ve svých dílech tak negativně a kriticky vůči náboženství, nýbrž zastává postoj, že je třeba náboženství prozkoumat jak v jeho negativních, tak i pozitivních dopadech na společnost, a pokud lidem dělá více škody než užitku, tak se podle toho s tím vypořádat (Dennett, 2006, s. 40-44). Ovšem pokud se tak stane je možné, že to zlomí tzv. kouzlo, které náboženství vytvořilo (odtud vyvstává i název Dennettova díla – *Breaking the spell* neboli zlomení/prolomení kouzla).

Dennett zastává teorii o evoluci čili to, že druhy byly revidovanými potomky dřívějších druhů, které se vyvinuly (Dennett, 1996, s. 39-40). Na náboženství nahlíží jako na přírodní jev (fenomén) neboli jako na soubor komplexních jevů, které by měly být předmětem zkoumání. Nepochybuje o tom, že v náboženství je mnoho jevů, které lidé mohou zkoumat z pohledu vědy. Jako příklad uvádí víru, zážitky, texty artefakty, konflikty, praktiky a

mnoho dalších. Dennett zastává názor, že by lidé náboženství měli studovat z odborné a kritické perspektivy nebyť však zaujatí, ale neutrální v rámci takového výzkumu. Podle Dennetta lidem takové studium může pomoci předpovědět, co se může stát v budoucnu a proč (Dennett, 2006, s. 29-34). Čím více lidí ze strany věřících bude zvažovat podrobit náboženství vědeckým výzkumům, tím lépe (Gers, 2008, s. 55). Pokud bude náboženství komplexně prozkoumáno z mnoha aspektů, bude se v budoucnu vědět, jak na něj reagovat. Je důležité tímto způsobem pomalu, ale postupně vzdělávat lidi, aby mohli dělat rozhodnutí o svých životech na základě skutečných informací (Wiebe, 2008, s. 56). A to je Dennettovo kouzlo/zaklínadlo, které je třeba prolomit v rámci náboženství. Tato fráze bývá často špatně vyložena, ale Dennett tím má na mysli, že je třeba prolomit tabu proti přímému, vědeckému a nezávaznému zkoumání náboženství jako jednoho z mnoha přírodních jevů (Stenger, 2009, s. 35).

Stejně jako i předchozí představitelé, Dennett vidí výzkum jako důležitý aspekt v lidských životech, jelikož pomáhá pochopit jevy kolem nás a hledat řešení pro ty, které jsou pro nás ještě záhadou. Například na zemětřesení či bouřky se lidé kdysi nedívali tak jako dnes. Vědecké výzkumy jsou dnes velmi důležité, jelikož lidem pomáhají s chápáním světa (Dennett, 2006, s. 258-264). Dennett vidí vysvětlení světa zejména v evoluci, čímž má na mysli to, že příroda vzniká samovolně nikoliv jako boží výtvar. Neexistuje podle něj žádný Bůh, duše či život po smrti. Stejně tak jako vesmír nemá žádný smysl to jen lidé si jej sami vytváří. Příčiny lze pochopit z vědeckého hlediska (Kaufman, 2014, s. 67). Pro Dennetta je darwinovský přirozený výběr nejen dostatečným vysvětlením evoluce života, ale je také organizující princip, který lze aplikovat i v jiných oblastech jako je mysl, kultura, morálka a společnost (Dennett, 1996, s. 454).

Zajímavý fakt, který Dennett prezentuje se týká lidského vědomí. Podle Dennetta lze mnoho fenoménů vysvětlit jako fyzikální účinky

mozkové aktivity, přičemž aktivity mohou tvořit iluze o jejich vlastních schopnostech a vlastnostech. Přičemž tyto fenomény se týkají jak jevů jako to, co lidé vidí, slyší, cítí nebo pocítují na kůži, ale také jevy jako jsou fantazijní obrazy, vnitřní pohledy a zvuky denního snění a rozhovorů se sebou samým, vzpomínky, jasné nápady a náhlé předtuchy. Podle Dennetta věda (hlavně neurověda) dokáže tyto jevy vysvětlit. Neboli osobní zkušenosti věřících s něčím nadpřirozeným lze podle Dennetta vysvětlit vědou (Dennett, 1991, s. 45).

Další kritikou, a i otázkou je, zda je lidem náboženství vůbec prospěšné. Stejně jako Dawkins i Dennett vidí náboženství jako velmi nákladné. Stojí často mnoho času a úsilí, může zahrnovat ničení jídla, majetku nebo i lidských obětí. Dennett si nemyslí, že by se lidé měli náboženství zbavit, dokonce zastává názor, aby náboženské tradice byly respektovány a chráněny, aby se tak nepřišlo o důležité duchovní a kulturní hodnoty. Ovšem taky zdůrazňuje, že je nutné, aby se náboženství neustále vyvíjelo a přizpůsobovalo novým potřebám v nynějším světě a zůstalo tak relevantní a přínosné. Jak bylo řečeno výše, lidé se nesmí fixovat na minulost a obětovat tomu svou současnost a budoucnost (Dennett, 2006, s. 141-145).

Dennett neodpovídá na otázku, zda by se dalo říci, že lidová náboženství někdy poskytovala jasný přínos lidem nebo zda byla parazitem. Prozatím ji vnímá jako nezodpovězenou, což opět apeluje na to, aby náboženství bylo podrobena velkým výzkumům a na základě jejich výsledků se následně rozhodlo (Dennett, 2006, s. 156-162). Pokud se ukáže, že mají negativní dopady, měli by lidé hledat způsoby, jak je zmírnit nebo dokonce eliminovat, kdyby však byly pozitivní měli by je naopak chránit a posilovat (Dennett, 2006, s. 240-246).

Mnoho lidí si myslí, že náboženství hraje důležitou roli v podpoře morálky a že je vede ke konání dobra pomocí odměny v nebi či hrozby trestu v pekle. Podle takové logiky by však lidé uspokojovali své nejnižší touhy,

podváděli a zanedbávali své povinnosti. Jsou zde však dva problémy: za prvé se nezdá, že by to byla pravda, což je dobrá zpráva, protože za druhé je to pohrdavý pohled na lidskou přirozenost. Faktory, které ovlivňují, zda jsou lidé morální či nikoli je mnoho a náboženství není zrovna tím rozhodujícím (Dennett, 2006, s. 278-286). Dennett vidí náboženství jako něco, co lidi stále drží u svých předků, což sice může uspokojovat jejich potřebu hledat své kořeny existence, nicméně má to za následek i to, že jsou na minulost příliš fixováni a idealizují si ji, což může mít za následek úpadek pozornosti od jejich současnosti a budoucnosti a tím i ztrátu kontaktu s realitou (Dennett, 2006, s. 125-131).

Zda Bůh existuje je podle Dennetta otázka racionálního zkoumání, stejně jako ostatních prvků náboženství. Žádný text nemůže mít status jakéhosi evangelia pravdy (Dennett, 2006, s. 3-5). Dennett zastává názor, že živý svět vznikl přirozeným výběrem, který je slepý, nevědomý a algoritmičtý proces. Není to podle něj otázka náboženství či Boha, kdo stvořil svět, ale mechanických procesů (Kaufman, 2014. s. 65-66).

Dále Dennett poukazuje na to, že lidé by Bohu věrní nebyli, pokud by od něj nemohli nic žádat na oplátku. Odměny, které náboženství nabízí však většinou přichází až po smrti a čím více člověk náboženství obětuje, tím více bude také motivovaný ho chránit, jelikož je to taková jeho investice (Dennett, 2006, s.193-199). Bůh by měl být jako mýtus z dětství, něco, v co rozumný a neoklamáný dospělý nebude věřit. Je nutné, aby se Bůh buď změnil v symbol pro něco méně konkrétního nebo byl zcela opuštěn (Dennett, 1996, s. 18).

Je tu však problematický aspekt, který se týká kladení otázek ohledně Boha, jelikož se považují za nevhodné, což není nic jiného než snaha ochránit víru před skepticismem a snažící se kritiku potlačit konstrukcí nesmyslných argumentů. Víra v Boha má za následek, že lidé nejsou ochotni připustit, že mnoho zpráv o Bohu nejsou víry ani hodny o nic víc než třeba Santa Claus. Neměl by se nastavovat dvojí standart pro různé skupiny lidí nebo

organizací, a to na základě jejich moci, bohatství, vlivu nebo jiných faktorů (Denett, 2006, s. 210-217). Proto Dennett považuje za zásadní, aby lidé zavrhli toto dlouho zavedené tabu, které brání nahlížet do vnitřního fungování náboženství (Gers, 2008, s. 511).

Fanatismus, který také zazněl již dříve je i podle Dennetta něčím velmi nebezpečným. Není nic špatného na tom, že se někdy spoléhá na rady a zkušenosti jiných. Pomáhá to vidět věci z jiných úhlů a možnost se tak vyhnout chybám, které by člověk sám udělal. Lidé jsou součástí společnosti a je proto nutné, aby kromě svých zájmů brali v úvahu i zájmy ostatních. A to je něco, co náboženství dokáže narušovat svou bezmocnou láskou k Bohu za každých okolností. Dennett takový přístup silně odsuzuje jako hanbu těch, kteří důvěřivým věřícím nejsou schopni dát vysvětlení svých názorů a skrývají je za „neomylnou“ pravdou posvátných textů (Dennett, 2006, s. 292-302). Při pohledu zpět do historie se naskytne smutná podívaná na horlivce, kteří svou fanatickou loajalitou jen poskvřnili své svatyně a přinesli hanbu svými činy. Dennett považuje za nebezpečné sílu jakýchsi posvátnosti symbolů, které náboženství vykládá a vede například k různým útokům. Něco takového by podle Dennetta mělo být označováno za místo „Hanby“ a sloužit jako připomínka zla fanaticismu náboženství (Dennett, 2006, s. 249-258).

2.4 Kritika náboženství: Sam Harris

Sam Harris studoval filozofii, zabýval se etickými otázkami a později se začal věnovat neurovědě. Byl první, který jako jeden ze čtyř hlavních představitelů nového ateismu vydal své dílo *The End of Faith* roku 2004 jako reakci na události 11. září 2001, která započala zájem o kritická témata týkající se náboženství. V roce 2007 dokonce založil neziskovou organizaci *Project Reason*, která má za cíl popularizovat vědu a sekulární hodnoty. Ve svém díle častěji uvádí obě strany mince náboženství (Kečka, 2018, s. 4).

Harris předkládá, jak dokážou být náboženská přesvědčení nebezpečná, jelikož v lidech dokážou vzbudit nenávist, zabíjení druhých a intoleranci k jiným ve jménu víry. Harris nepochybuje o tom, že není jen jeden typ věřících. Bezpochyby mohou být i inspirativní a k diverzitě tolerantní věřící, nicméně na druhé straně také mohou chtít udělat cokoli drastického, pokud by to v jejich očích ukončilo kacířství (Harris, 2005, s. 12-15). Staré mýty by podle Harrise dnes už neměly takto přežívat. Vedou jedině k tomu, že brzdí lidský vývoj. I dnes kvůli takovým mýtům umírají lidé a stále se jedná o prameniště násilí jako v minulosti a důsledek toho vedl k milionům mrtvým. Věřit, že svaté knihy neobsahují žádné omyly, protože to o sobě tvrdí je naprosto absurdní. Harris to přirovnává k tomu jako kdybychom se zabíjeli kvůli rozdílné interpretaci Star Wars (Harris, 2005, s. 25-29). Navíc již jsou důkazy, které naznačují, že náboženství jsou falešná a nebezpečná (Harris, 2006, s. 47). Jako ukázkový příklad, kdy se víra stává velmi nebezpečnou uvádí Harris muslimské extrémisty, kteří věří v to, co jim náboženství předkládá doslovně. V takovém případě je nevíra hřích, za který by měla být smrt. Islám je náboženství o dobytí a ideálem je, aby všichni tuto víru přijali nebo byli zabiti. Takové přesvědčení volá o „dobyetí“ světa (Emilsen, 2012, s. 524-525). A pro většinu lidí známý sebevražedný útok, který si s extrémisty Islámu často spojují, je brán jako legitimní způsob ochrany víry. Představa, že by takoví lidé měli v rukou jaderné zbraně je podle Harrise bez nadsázky hrozba pro nás všechny (Harris, 2005, s. 29-31).

Víra tak podle Harrise rozhodně není soukromou záležitostí a nikdy tomu tak ani nebylo. Protože víra ovlivňuje chování lidí a pokud někdo věří, že je v kruhu vyvolených a kolem něj jsou zlé kultury, které mohou odklonit od „správné“ cesty, je pak daleko jednodušší přivodit nevěřícím smrt ve jménu své víry, která něco takového ještě doporučuje a nabízí za to věčné štěstí. Co z toho pak plyne? Že takový člověk nemá pocit, že by dělal něco špatného, naopak je to přece pro dobrou věc! (Harris, 2005, s.44-46). Lidé,

kteří věří, že Stvořitel vesmíru napsal posvátnou knihu vytváří problém, protože existuje mnoho takových knih, z nichž každá si činí výlučný nárok na svou neomylnost, a to samozřejmě není možné (Kaufman, 2014, s. 87).

Proto je podle Harrise nutné, aby i náboženství bylo podrobené kritice stejně jako jiné věci a jevy v lidských životech. Je nutné rozebrat absurditu, které náboženství prezentuje, aby se další generace nezabíjely kvůli svatým textům. Lidé potřebují racionální důkazy, jestli mají být skutečně přesvědčeni. Většina věřících jsou normální lidé ovšem pro svou víru mohou být schopni konat hrůzné činy (Harris, 2005, s. 46-49). Navíc náboženství si nárokuje výsadu, kde nepotřebuje být zdůvodněno jako jiná tvrzení. Neuznává možnost své korekce, přičemž neexistuje logický důvod, proč by náboženství mělo mít takovou absurdní výjimku. Mělo by se v tomto řídit výrokem, že co lze tvrdit bez důkazů, lze bez důkazů i zamítnout (Harris, 2005, s. 71-73). Není tak na místě, aby náboženská víra byla chráněna před racionální kritikou vzhledem k tomu, že všechny ostatní oblasti vycházejí z poznání, které je srozumitelné všem. V jakékoli jiné oblasti lidé pečlivě zkoumají, jak věci fungují (například medicína, inženýrství). Náboženství nemá mít možnost předkládat lidem obskurní tvrzení o realitě, které nestojí na ověřitelném základě (Dickson, 2010, s. 40).

Navíc pokoušet se předstírat, že logické odmítnutí něčí víry dělá z ateismu dogma taktéž není na místě. Lidé nebyli svědky toho, že by kdy v historii lidstva trpěla společnost na základě toho, že lidé až příliš toužili po důkazech, které by podpořily základ jejich víry (Harris, 2006, s. 42-43). Je důležité, aby si lidé uvědomili, že generace za generací selhala v odstranění bludů a nepřátelství našich nevědomých předků a co hůře nejhorším myšlenkám se stále daří a jsou a stále v jejich „nejčistší“ podobě předávány dětem (Harris, 2014, s. 202). Harris si myslí, že bychom měli hledat společné hodnoty a etiku, které jsou v souladu s nejzákladnějšími lidskými potřebami a hodnotami. Je třeba, aby lidé byli otevření a respektovali názory a

přesvědčení druhých, a to i když s nimi nemusí úplně souhlasit. Je nutné, aby lidé uchovávali takovou toleranci a respekt jako klíčové aspekty budování míru a porozumění v jejich světě (Harris, 2005, s. 223-227).

Potřebují lidé vlastně náboženství? Harris nad touto otázkou uvádí hypotetický příklad, kdyby lidé přišli o všechny své znalosti. Je jisté, že by vzniklo několik předních bodů, které by považovali za nejdůležitější jako jsou stavba obydlí, zemědělství, oprava strojů, porozumění mluvenému a psanému jazyku. Jedná se jednoznačně o věci, které jsou důležité pro lidské přežití. Pokud se však ohlédne k náboženským pravdám, tak většina z nich by pro lidstvo neměla žádné praktické využití. Nejen, že náboženská dogmata jsou zastaralá, ale pro moderní svět mohou být i nebezpečná. Důvod, proč jsou svaté texty považované za svaté je jen to, že tomu tak bylo v minulosti. Náboženství sice může mít svou hodnotu pro společnost, nicméně lidstvu již ukázalo své negativní a nebezpečné dopady v podobě válek, otroctví, mučení, lidských obětí, čímž rozhodně neulehčuje jeho zdůvodnění (Harris, 2005, s. 23-25). Postava Boha taktéž nepůsobí v tomto ohledu užitečným dojmem vzhledem k tomu, že za lidské utrpení není zodpovědná. Ukazuje to jen to, že pokud Bůh existuje, tak buď nedokáže udělat nic, aby zabránil těm nejhorším katastrofám nebo ho to nezajímá. Z čehož vyplývá, buď zaprvé, že Bůh je neschopný nebo zadruhé, že je zlý (Harris, 2006, s. 55).

Harris také poukazuje na to, jak v dnešní moderní době věřící dělají ústupky a interpretují svaté texty volně nebo toho mnoho ignorují v zájmu jejich života v této době. Tzv. umírnění věřící tak stojí před tím, aby se kriticky dívali na náboženství, aby mohli přijmout jeho pozitivní aspekty a ty zastaralé či kontraproduktivní zamítnout. Problém však v takovém případě nastává v tom, že si věřící vybírají jen to, co se jim hodí. (Harris, 2005, s. 16-23). Nicméně i když sami umírnění věřící dělají ústupky sami pro sebe, nijak nepomáhají s nastavením hranice, jelikož nechtějí, aby někdo byl příliš

kritický vůči těm, kteří v Boha plně věří. A důvod? Aby někdo nebyl uražen (Kaufman, 2014, s. 87).

Komplexní formy života, jak jsou známy dnes, se vyvinuly z jednodušších forem, přičemž tento proces trval přes bilion let. Rozmanitost života je výsledkem změn v genetickém kódu, kde některé z nich vedou k větší šanci jak na přežití, tak na reprodukci. To je podle Harrise doložitelný fakt s mnoha důkazy. Není tak důvod si myslet, že by takový život byl vytvořen v jejich nynější podobě. A to se týká i postavy, která měla údajně tento svět stvořit a to Boha. Vystává by totiž klasická otázka a to: Pokud Bůh stvořil svět, kdo stvořil Boha? Jen komplexní bytost by dokázala stvořit komplexní svět, a to je dokazatelně možné jen pomocí evoluce, kterou Bůh v takovém případě očividně neprošel (Harris, 2006, s. 70-71, 73).

Co se týče etických otázek, určitě zde hraje roli štěstí a utrpení druhých a jestliže lidé toto mohou ovlivnit tak k lidem mají etickou zodpovědnost. Tím pádem Harris nevidí náboženské tradice jako spolehlivý zdroj etických otázek. Etika má své kořeny v přírodě. Lidé tudíž nepotřebují náboženství pro svůj etický život, která s biologickou pravdou není kompatibilní (Harris, 2005, s. 170-173). Předpoklad, že pro morální hodnoty je Bible perfektní průvodce je zkrátka ohromující tvrzení. Například otázka otroctví je pro civilizovaný svět něco nepřijatelného, ale podle Bible od nás Stvořitel předpokládá mít otroky. Lze se také dozvědět, že každý muž může bez problémů prodat svou dceru do sexuálního otroctví. Opět něco, co by dnes lidé nemilostně odsoudili a potrestali (Harris, 2006, s. 14-15). Lidé k nemorálnímu jednání mohou přistoupit, pokud je někdo mimo jejich morální komunitu, čímž se naráží na problém náboženství, kde se věřící často v morálním smyslu odlišují od nevěřících. Nemělo by se pokoušet zakládat morální hodnoty na náboženských představách o jakýchsi „morálních“ povinnostech, které jsou mylné (Harris, 2005, s. 176-178). Náboženství dovoluje lidem si myslet, že jejich zájmy jsou morální i když

jsou ve skutečnosti vysoce nemorální. Víra, že kázat vůči používání kondomů v části Afriky, kde miliony lidí každý rok umírá na AIDS je správné nebo únavné obavy týkající se sexu, kde Stvořitel světa bude uražen, když lidé něco dělají nazi či vystupování vůči vakcinaci proti rakovině děložního čípku jsou všechno příklady „morálního“ přesvědčení, které náboženství zaštituje (Harris, 2006, s. 25-27). Navíc, by bylo záhodno se zamyslet nad tím, co je více morální: Pomáhat druhým čistě z toho důvodu, že má člověk starost o jejich utrpení nebo pomáhat druhým, protože si myslí, že Stvořitel ho za to odmění? (Harris, 2006, s. 34)

Naopak Harris si myslí, že láska a soucit propojuje lidi s druhými a budují si tak vzájemné vztahy, které jim následně přináší štěstí, naopak zloba a nenávisť vedou k neštěstí jak pro jedince, tak pro všechny kolem. Z toho plyne, že štěstí druhých a být etickým může být racionální způsob, jak zvýšit své vlastní štěstí (Harris, 2005, s. 190-192). I když se ozývají nesouhlasy, že věda a morálka nejsou kompatibilní, Harris si myslí opak. Věda jedinci i druhým může pomoci zkoumat, jak zajistit, co největší blahobyt. Může pomoci zjistit co by lidé měli dělat a co by chtěli dělat, aby mohli žít, co nejlepší možný život. Pro morální otázky jsou podle Harrise správné a špatné odpovědi podobně jako v biologii či fyzice (Szocik, 2014, s. 322). A za předpokladu, že lidé přijmou rozlišení tzv. „dobrého“ a „špatného“ života a myšlenku zákonných vzorců a faktorů, které těmto výsledkům přispívají, pomůže jim to rozvíjet vědecký pohled na morálku, což podle Harrise může sloužit jako alternativa k náboženskému pohledu (Diller & Nuzzolill, 2012, s. 268).

Co se může jevit jako překvapující, je Harrisův pohled na spiritualitu. Podle Harrise je nutné, aby se spiritualita odlišovala od náboženství, která se s ní velmi často pojí. Věřící hledají tímto cestu překonat svůj současný stav mysli a povznést se na vyšší úroveň bytí, ale to je podle Harrise špatně, jelikož to není otázka náboženství (Kaufman, 2014, s. 90). To, že lidé s různou

vírou mohou prožít takový zážitek není důkaz, který by mohl podpořit jejich víru a to proto, že, jejich víry jsou vzájemně logicky neslučitelné. Důvod je ten, že lidé ať už s vírou nebo bez ní mají stejné duchovní zkušenosti. Podle Harrise tato krajina lidských zkušeností vlastního vědomí je třeba chápat v kontextu neurovědy, psychologie a dalších příbuzných oborů (Harris, 2014, s. 8-9). To, co Harris tedy navrhuje je, že je třeba se vzdát pouze náboženských dogmat, mýtů a nepodložených přesvědčení a podporovat pochopení podstaty vědomé a duchovní zkušenosti bez nich (Dickson, 2010, s. 37).

3 Shrnutí Starého a Nového ateismu

Shrnutí kritiky Starého ateismu

U autorů antického Řecka lze spatřovat společný rys v tom, že ve své době zpochybňovali to, jak náboženství vykládalo svět a jakou roli v něm hrály božské a lidské síly. Xenofanes tvrdil, že různé lidské národy přisuzují bohům odlišné lidské vlastnosti, přičemž věřil, že tato antropomorfizace omezuje pravdivý obraz bohů, ale také připisoval nebeským tělesům přirozenou podstatu. Anaxaforas se zaměřoval hlavně na nebeské tělesa a jejich přirozenou podstatu podobně jako i Xenofanes, ale věnoval jim daleko více pozornosti. Protagoras se soustředil zejména na to, že nelze dokázat to, zda bozi existují či nikoliv. Demokritos zastával názor, že svět nadpřirozené bytosti nijak neovlivňují. Život po smrti odmítal a náboženství viděl jako produkt lidí ze strachu z neznámého. Lucretius pak podobně jako Demokritos odmítal myšlenku, že by bohové ovlivňovali lidský svět, netrestají ani neodměňují lidi za jejich činy. Kdyby se lidé nebáli nevysvětlitelných jevů v náboženství by nevěřili.

Voltaire byl silným zastáncem toho, že církve by měla být oddělena od státu. Odsuzoval náboženství za jeho úpadky v morálních hodnotách, přitom však neměl v tomto ohledu problém s náboženstvím, pokud tyto

hodnoty dodržovalo. Velmi špatně tak vnímal fanatismus, který náboženství dokáže vytvořit, protože má za následek neslýchané zločiny, které jsou proti morálním hodnotám. Holbach zase zastával názor, že náboženství je nepřítelem rozumu, protože ho brání lidem svobodně používat a brání tím i v nalézání jejich smyslu života. Bůh i posmrtný život jsou jen lidské výmysly, které člověka omezují. Feuerbach věřil, že Bůh je jen vnitřní projekcí člověka, člověk by měl hledat svou podstatu lidské přirozenosti, přičemž tou nejvyšší je láska člověka k člověku. Rozum by měl sloužit k tomu, aby zničil iluzi, která člověka zbavuje síly skutečného života. Nietzsche kritizoval náboženství za to, že brání člověku se posunout výše na úroveň nadčlověka. Náboženské představy jsou podle něj plné omylů, které mají do skutečnosti daleko. Boha považuje za lidský výmysl pro vysvětlení práva a morálky. Jakmile si lidé uvědomí, že Bůh byl jejich výtvar, „zabíjí“ ho tím. Russell kritizoval Boha jako první příčinu všeho, jelikož by to znamenalo, že Bůh byl taktéž vytvořen. Svět podle Russella nemusel vzniknout s žádnou příčinou. Věděl, že existenci Boha nelze potvrdit či vyvrátit, a proto není důvod se jim zabývat vůbec. Náboženství staví na strachu, který je spojený s krutostí. Svobodná mysl a věda povedou člověka k tomu, aby si ověřoval fakta a neakceptoval dogmata, která náboženství překládá.

I když autoři antického Řecka vydávali kritiku některých náboženských představ a odmítali prisuzování nadpřirozených vysvětlení určitým jevům a podstatám, je nutné si uvědomit, že přesto v bohy stále věřili. Ve většině případů jen odebírali určitý vliv, jaký na svět bohové mohou mít.

Od 17. století se důraz na rozum rozvinul v plné síle a začal skrze vědu tlačit na náboženská přesvědčení, která odporovala rozumu i morálce. Kromě Voltaireho, který byl deistou a věřil, že jeden Bůh existuje a je nutný právě pro morální hodnoty, Holbach, Feuerbach, Nietzsche i Russell vnímali Boha už jen jako lidský výmysl. Na povrch začala vyplouvat kritika

náboženského fanatismu, který zatemňoval mysl i rozum a měl za následek hrozné formy násilí.

Shrnutí kritiky Nového ateismu

Dawkins kritizoval stvoření světa Bohem s podpěrou v evoluci, která dokáže nahradit a vysvětlit život na zemi racionálním způsobem. Důkaz stvoření evolucí má na rozdíl od náboženství mnoho přímých důkazů jako jsou například fosilie dřívějších forem živočichů. Dawkins kritizoval i Boha samotného s tím, že je velmi nepravděpodobné, že existuje, přičemž věda odpověď dříve nebo později najde. Dále Dawkins kritizoval osobní zkušenost jako důkaz, jelikož to, že člověku něco připadá skutečné ještě neznamena, že to skutečné i je. Písmo je pro Dawkinse další nesmyslný zdroj, který je plný rozporů, neověřitelných „důkazů“ a násilí.

Vědu vidí jako prostředek na zodpovězení otázek, které si lidé pokládají a vyjasnit je tím nebo odstranit nedorozumění, které mohou být matoucí jako ty náboženské. Morální hodnoty podle Dawkinse nelze v žádném případě hledat v náboženství. Každý normální člověk by byl schopen přijít s morálními pravidly, na kterých by se většina lidí shodla. Náboženství nevytváří morální hodnoty dokonce se staví proti nim. Války, sobectví, násilí, zneužívání děti, uctívání zlých imaginárních bohů nevytváří pro člověka nic dobrého.

Velkou vinu Dawkins klade náboženství za fanatismus, který stvořilo jako slepou víru a nekonečnou lásku k bohu, která vede věřící k ospravedlňování jakýchkoliv zruďných činů, pokud to bude ve jménu víry.

Hitchens taktéž kritizuje stvoření Bohem a opírá se důkazy v evoluci jako reálnější vysvětlení pro stvoření organismů. Hitchens kritizuje náboženská vysvětlení, která nejsou ničím doložená a pokládá za logičtější způsob Occamovy břitvy čili zvolit to jednodušší vysvětlení, které se nabízí a je schopné vysvětlit daný jev a náboženství jim rozhodně není. Hitchens nepochybuje o tom, že náboženství je lidským výtvoem, kdy stačí doložit

zaostalé náboženské příběhy, které odpovídají znalostem dané doby či si vzájemně protiřečí. Dokazuje je to i vágnost náboženství, kdy si Stvořitel volí nevzdělané osoby v pustinách jako ty, které mají šířit jeho zákony.

Hichens kritizuje i víru, která je lidem vnucována. Věřit v něco nadpřirozeného a všemocného bez přesvědčivých důkazů pod pohružkou tyranie takové bytosti, a ještě přitom všem, co všechno náboženství očekává od svých věřících, vhlíží na ně jako na ubohé hříšníky. Pro Hitchense věda již překonala náboženství s vysvětlením mnoha jevů a mělo by to tak i zůstat. Náboženství by nemělo tvořit zázraky z něčeho, co lze vysvětlit racionálně.

Morálka je v rukou náboženství pro Hitchense jen špatný vtíp. Náboženství je to, co pokládá za nemorální a nemravné. Falešný obraz světa, krvavé oběti, pokání, hrůzné tresty a odměny až po smrti a v neposlední řadě nesplnitelné úkoly. To jsou nemyslitelné úkazy pro běžné lidi, které nemají s morálkou nic společného. Náboženství Hitchens kritizuje za jeho ohrožující charakter. Historie je plná krvavých skutků, násilí a smrti ze strany náboženství. Pro Hirschense je náboženství plné problémových věcí jako to, že je násilné, iracionální, netolerantní, spojené s fanatismem a založené na nevědomosti.

Dennett stejně jako ostatní nepochybuje o tom, že evoluce stojí za vývojem života na Zemi nikoliv Bůh. Náboženství by podle Dennetta mělo být podrobena důslednému zkoumání a pokud se ukáže jako škodlivé pro jedince a společnost je nutno s ním podle toho i zacházet případně ho odstranit. Pro Dennetta je důležité prolomit tabu, které se s náboženstvím pojí a podrobit ho zkoumání stejně jako tomu tak je i u jiných jevů. Věda tak hraje vůči náboženství důležitou roli, protože dokáže vysvětlit jevy, které náboženství vykládá formou zázraků.

Dennett podrobuje kritice i lidské vědomí, které si náboženství často bere do područí pro svoje vysvětlení formou osobní zkušenosti a různých zjevení. Pro Dennetta je však vysvětlení taktéž ve vědě (v neurovědě

konkrétně), která mnoho fenoménů zvládne vysvětlit jako fyzikální účinky mozku. Pro Dennetta morální hodnoty v náboženství upadají, jelikož by lidé uspokojovali jen své nejnižší touhy. Svět není svědkem toho, že by něco takového byla pravda. Morálka je ovlivňovaná vícero faktory, ale náboženství rozhodně není tím podstatným. Náboženství podle Dennetta drží lidi v minulosti a brání jim věnovat pozornost současnosti i budoucnosti.

Bůh spadá taktéž do racionálního zkoumání, které mu je se třeba věnovat, ale nelze si myslet, že nějaký text může mít na sobě roušku absolutní pravdy. Samotný Bůh by podle Dennetta měl skončit jako dětský mýtus čili jako něco, v co rozumný dospělý nebude věřit. Dennett dále kritizuje to, že kladení otázek ohledně náboženství se pokládá za nevhodné a za něco, na co by se nemělo ptát. Takový dvojí standart je ovšem nesmysl a není důvod, aby náboženství mělo jakési privilegium, které ho bude chránit před racionálním zkoumáním a kritikou.

V závěru Dennett uvádí fanatismus jako velmi nebezpečný úkaz z náboženství, za který by se mělo stydět. Využívání bezmocné lásky k Bohu k iracionálním vysvětlením světa a „neomylnou“ pravdou svatých textů, které mohou mít za následek hrůzné útoky a násilí je podle Dennetta jen místo hanby, které způsobilo náboženství.

Harris pokládá náboženské přesvědčení za velmi nebezpečné, protože dokáže šířit nenávist, intoleranci a zabíjení druhých, a to ve jménu víry. Staré mýty, kterých se náboženství stále drží by podle Harrise neměly přežívat, jelikož brzdí lidský vývoj. Zemřely kvůli nim již miliony lidí. Taktéž jako absurdní považuje „neomylnost“ a naprostou „pravdu“ svatých knih, které k takovým činům vedly. Harris kritizuje náboženství za jeho extrémní formu v podobě fanatismu, který ukazuje, jak daleko jsou věřící schopni zajít a jak hrůzné následky to může mít pro ostatní lidi. Víra není soukromou záležitostí, jelikož ovlivňuje chování lidí, kteří následně mohou ohrožovat

společnost. Víra, že něčí smrt je vlastně dobrý čin ve jménu náboženství je naprosto zvrácená.

Náboženství tak podle Harrise musí být podrobena kritice stejně jako jiné jevy kolem lidí. Nelze náboženství tolerovat jeho absurdní nároky na výjimku před racionální kritikou. Podle Harrise náboženství nemá mít možnost předkládat lidem obskurní tvrzení o realitě, které nestojí na ověřitelném základě. I pro Harrise je Bůh pochybná postava, která nemá kloudné vysvětlení. Rozmanitost života byl vývoj bilionů let, což je podle Harrise doložitelný fakt a samozřejmě nesedí zde Bůh, který by taktéž musel být stvořen, ale evolucí určitě neprošel.

Náboženské tradice Harris nepokládá za spolehlivý zdroj etických otázek, jelikož etika má kořeny v přírodě a náboženství s biologickou pravdou moc nevychází. Nemělo by se pokoušet zakládat morální hodnoty na náboženských představách o jakýchsi „morálních“ povinnostech, které jsou mylné. Náboženství je naopak nemorální, Bible jako zdroj morálky je úpadek sám o sobě. V poslední řadě Harris odlučuje spiritualitu od náboženství, jelikož lidé mají stejné duchovní zážitky nehlédě na jejich víru. Lidské zkušenosti vlastního vědomí je nutno chápat z pohledu neurovědy či psychologie, nikoli náboženství.

Autoři se v mnohém ve své kritice shodují. Všichni staví teorii evoluce vůči stvoření světa Bohem, která dokáže na podložených důkazech vysvětlit vznik života na zemi a odmítnout Boha jako komplexní bytost, která by taky musela projít evolucí. Dále se shodují na tom, že morální hodnoty lidé rozhodně nezískávají z náboženství ba dokonce náboženství je zdrojem nemorálních praktik. Shodují se i na tom, že náboženství je pro lidi nebezpečné hlavně ve formě fanatismu, který omlouvá hrůzné činy věřících ve jménu své víry a lásky k Bohu. Proti náboženství staví do protipólu vědu, která slouží k vyvrácení nesmyslných, protirečících, nebezpečných a

iracionálních tvrzení a dogmat, které náboženství předkládá bez opory v racionálních důkazech. Dále se shodují i na tom, že Bůh je výtvor člověka.

Na rozdíl od ostatních autorů, Harris věnuje pozornost ještě spiritualitě, kterou odsuzuje v tom smyslu, že ji odděluje od náboženství, se kterým by podle něj neměla být zapletena.

3.1 Shody a rozdíly starého a nového ateismu

Z důvodu značné odlišnosti ateismu, jeho chápání a kritiky v době antického Řecka od ateismu v době osvícenství, je potřeba je rozlišit. Z těchto důvodů bude dále v této práci o ateismu v době starověkého Řecka referováno jakožto o starověkém ateismu. Kdežto ateismus osvícenství, který se váže na časovou etapu od 17. do konce 20. století, bude dále označován jako starý ateismus.

Srovnání starověkého a nového ateismu

Starověký ateismus nezapíral existenci Boha, věřit v něj bylo pro lidi přirozené a rozhodně v něm neviděli nebezpečí. S tím se nemůže nový ateismus ztotožnit, protože pro něj je Bůh výmysl a víra v něj nebezpečná. Na druhou stranu již tehdy byla kritika některých náboženských představ s tím, že starověcí ateisté odmítali nadpřirozené vysvětlení určitých jevů a hledali vysvětlení v přirozených příčinách, které často byly hledány v lidské psychice nebo struktuře společenského řádu. Nový ateismus se s takovým tvrzením jistě může ztotožnit, ovšem na rozdíl od starověkého ateismu svou kritiku rozšiřuje na všechny nadpřirozené jevy, které náboženství předkládá a hledá vysvětlení převážně ve vědě, která je samozřejmě dnes již na jiné úrovni než v době starověkého Řecka. Shodují se i na tom, že náboženství viděli jako způsob, jak ovládat člověka a ukázat mu jeho bezmocnost. Zde však lze pozorovat rozdíl v tom, jak v těchto dobách fungovalo náboženství a tím i odlišný druh bezmocnosti, o které se hovoří. Pro starověký ateismus se jednalo o bezmocnost sociální a politickou čili jakési vyloučení jedince

samotnou společností. Nicméně náboženství v době nového ateismu ukazuje člověku jeho bezmocnost hlavně v rovině vůči Bohu, který může trestat hříšníka.

Na rozdíl od dob nového ateismu je také nutno podotknout, že kritika v době starověkého Řecka mohla být brána jako zločin a skončit vyhoštěním nebo popravou. V době nového ateismu za výroky vůči náboženství žádný takový trest nehrozí.

Srovnání starého a nového ateismu

Ateismus od osvícenství má k novému ateismu daleko blíže. Starý ateismus kladl velký důraz na rozum a vědu skrze kterou oponoval náboženským přesvědčením, které rozumu i vědě odporovaly a tím i svobodnému myšlení člověka. Do této sekce spadal i Bůh, který začal být pokládán za lidský výmysl. Hlavní kritika mířila vůči náboženskému fanatismu, kterému starý ateismus vyčítal důvod zatemnělé mysli a hrozných násilných činů, které toho byly následkem a porušovaly tím morální hodnoty, které si náboženství ještě přisuzovalo. Se vši touto kritikou se shoduje i nový ateismus.

Rozdíl lze vidět v tom, že noví ateisté neoživují argument starých ateistů, že víra v Boha je špatná, ale že víra v Boha je přímo nebezpečná a destruktivní. I když tedy staví na podobném základě, nový ateismus jde se svou kritikou vůči náboženství ještě o kus dál. Podobné to je i u vědy a rozumu. Staří ateisté již na ní stavěli, ale noví ateisté posunuli hranici důležitosti vědy ještě dál (důsledkem toho je, že jsou noví ateisté často obviňováni se scientismu). Určitě lze říci, že věda se stále posouvá a novým ateistům tak nabízí více možností, jak ji postavit vůči náboženství.

Noví ateisté se liší i ve svém důrazu, který kladou na morální hodnoty. Již staří ateisté neviděli náboženství jako věrohodný zdroj morálních hodnot, nicméně noví ateisté náboženství vidí jako intelektuální a morální nemoc, které je nutno se zbavit.

Oba ateismy se shodují i na tom, že náboženství nemá co dělat ve veřejných sférách. V době starého ateismu byla tato kritika rozšířená, jelikož to bylo období, kdy se církve začaly oddělovat od státu a postupně mizel jejich vliv na politiku či školství. Pro nový ateismus je tohle již samozřejmostí.

Na rozdíl od starého ateismu, nový ateismus pokládá náboženství jako něco, co lidstvo nepotřebuje. Staří ateisté chtěli náboženství nechat jako osobní záležitost lidí, nicméně noví ateisté zastávají většinou názor, že ho lidé nepotřebují vůbec.

To, co od sebe starý a nový ateismus odlišuje je také jejich dosah. I když starý ateismus byl přítomen mnohem déle, nový ateismus získal daleko silnější ohlas. Kromě rapidního rozvoje informačních a digitálních technologií, se připisuje důvod i tomu, kdy začaly vznikat první díla nových ateistů, což bylo po hrůzném incidentu 11. září 2001, který nechal v lidech vířit ambivalentní emoce vůči náboženství, respektive vůči jeho extrémní fanatické formě.

Na základě tohoto srovnání se nedá říci, že nový ateismus je zcela nová forma kritiky vůči náboženství oproti starému ateismu. Liší se převážně v intenzitě a důrazu, který je u nového ateismu daleko větší a dosahu a jisté popularitě, kterou starý ateismus postrádá.

4 Typologie kritiky náboženství

Každý z autorů nahlíží na problematiku náboženství svým způsobem a lze tak vidět, že jejich prioritní pohled se odráží od jejich profesního zaměření. Zatímco Dawkins se zaměřuje na biologické a evoluční důsledky náboženství, Hitchens se více zaměřuje na jeho historické a politické důsledky. Dennett se věnuje kognitivnímu a filozofickému výzkumu náboženství a Harris se zaměřuje na etické a politické problémy vztahující se

k náboženství. V čem se jednotliví autoři liší je spíše intenzita a rozsah jednotlivých bodů kritiky nežli v tom, co kritizují.

Na základě kritiky těchto čtyř představitelů, lze dospět k závěru, že se jejich kritika náboženství shoduje v šesti následujících bodech:

První z nich je absence vědeckých důkazů. Náboženství nemívá oporu v empirických nebo vědeckých důkazech. Místo důkazů jsou založeny jen na slepé víře a neověřených tvrzeních, které náboženství předkládá svým věřícím. Což následně otevírá nebezpečné dveře k tomu, aby věřící nekriticky akceptovali jakékoli dogmata, které jim náboženství předloží a odmítají tak nad tím racionálně přemýšlet.

To souvisí i s druhým bodem a tím je stavění na neověřených dogmatech. Autoři kritizují náboženství, jelikož doktríny a dogmata na kterých staví nemusí mít žádný pevný základ ve vědeckých důkazech či v racionálním myšlení, což má za následek rigidní myšlení a stojí v cestě rozumu i výzkumu.

Třetí bod se týká odmítání racionálních důkazů. Takových důkazů jako je například evoluce. Náboženství se vůči těmto vědeckým teoriím staví na odpor, protože by to mohlo narušit jejich náboženské přesvědčení (v tomto případě tvrzení, že svět i člověka stvořil Bůh) a tím mohou brzdit i vědecký pokrok a vzdělávání.

Čtvrtým bodem je utlačování určitých skupin jako jsou například nevěřící, ženy nebo homosexuálové. Náboženství se vůči některým lidem v rámci své víry staví negativně, což autoři kritizují jako záminku pro diskriminaci a omezování práv takových lidí či skupin.

Tím lze navázat na pátý bod a tím je nemorální chování či zacházení, a to hlavně vůči těm, kteří nesdílejí stejnou víru nebo žádnou. Souvisí to s předchozím bodem diskriminace, ovšem zde to jde o krok dál a autoři kritizují nemorální jednání zejména v situacích konfliktů, kdy vzniká vůči jiným lidem nenávist, intolerance, ale také násilí.

Poslední šestý bod se týká ospravedlňování násilí. To je velmi nebezpečné smýšlení a jednání, které tím může vzniknout. Jak v dřívější historii, tak i dnes jsou lidé svědky toho, že násilí je ve jménu náboženství či dobré/správné víry ospravedlněno. Smýšlení věřících, že vlastně dělají dobrou věc může mít pro společnost katastrofální důsledky.

Těchto šest bodů:

1. Absence vědeckých důkazů
2. Stavění na neověřených dogmatech
3. Odmítání racionálních důkazů
4. Utlačování určitých skupin
5. Nemorální chování/zacházení
6. Ospravedlňování násilí ve jménu náboženství

by mohlo tvořit typologii kritiky náboženství nového ateismu na základě kritiky jejich hlavních čtyř představitelů Richarda Dawkinse, Sama Harrise, Christophera Hitchensa a Daniela Dennetta.

5 Kritika nového ateismu

Přestože je tato práce zaměřená na kritiku náboženství, a to hlavně z pohledu nových ateistů, je vhodné taktéž uvést, jaké kritice jsou podrobeni sami noví ateisté. Jsou jim totiž vytykány některé jejich výroky a přístup, který při své kritice náboženství užívají.

Jedna z kritizovaných věcí nového ateismu je způsob, jakým tito představitelé interpretují Bibli a Boha v ní obsaženého. Někteří kritici vidí problém v tom, že noví ateisté vytrhávají pasáže z Bible, které obsahují násilí a vykládají je izolovaně mimo historický kontext. Tímto způsobem zdůrazňují jen negativní aspekty a násilné části Písma a záměrně přehlíží ty pozitivní a etické pasáže. Takový výběr a interpretace vytváří zkreslený obraz náboženství, který neodpovídá celkovému významu náboženství pro mnoho věřících. Argumentují, že nový ateismus zobecňuje a zjednodušuje,

tím pádem podceňuje mnohostrannost náboženské víry a ignoruje pozitivní aspekty náboženského učení, které se týkají etiky, lásky k bližnímu a dobrých skutků. Takový výklad někteří přirovnávají k tomu, kdyby novináři nebo reportéři nesměli podávat zprávy o válkách či hladomoru (Imbert, 2013, s.51-52).

Zastánci náboženství upozorňují také na nedostatek znalostí a skutečného zájmu ze strany představitelů nového ateismu o precizní argumentaci. Kritizují, že noví ateisté často nemají znalosti o teologii, a přesto se pokoušejí kritizovat náboženství, což vede k nedostatečně argumentovaným postojům (Imbert, 2013, s.56). Jedním z klíčových problémů je, že představitelé nového ateismu se zdají mít malý zájem o studium teologických a filozofických argumentů, které podporují náboženské přesvědčení. To znamená, že často nerozumějí komplexnosti náboženských nauk a doktrín, což může vést k povrchním nebo nepřesným kritikám. Kritici tvrdí, že tím, že se noví ateisté vyhýbají skutečnému zkoumání filozofických argumentů pro a proti náboženství, omezují možnosti diskuzí. Mnozí z nich také zdůrazňují, že noví ateisté mají tendenci trvat na svých postojích a odmítat možnost skutečné debaty o náboženství. Toto omezení intelektuálního dialogu je vnímáno kritikou jako nedostatečný přínos k diskusi o náboženství a víře (Kaufman, 2018, s.1-2).

Noví ateisté často zanedbávají uznání jakýchkoli přínosů náboženství a často ignorují bohatou tradici charitativní činnosti, mírotvorných snah, morálních reforem a kampaní proti otroctví, které jsou spojeny s náboženskými hnutími. Taktéž opomíjejí význam náboženských tradic a jejich psychologický vliv na poskytování smyslu a účelu života. Noví ateisté provádějí neobjektivní přehledy literatury a docházejí k závěrům, že neexistují žádné dobré důkazy. Namísto objektivního zkoumání a vyváženého zhodnocení negativních a pozitivních aspektů náboženství,

často používají své knihy a projevy k útokům na náboženství a výčtu jeho zločinů a negativních aspektů (Kaufman, 2018, s. 4).

NOMA neboli Non-Overlapping Magisteria vymyslel Stephen Jay Gould a jeho definice je, že náboženský diskurz je něco odděleného od vědy, jelikož věda a náboženství kladou a odpovídají na různé otázky. Zastánci náboženství věří, že tyto dvě oblasti zkoumání mohou vedle sebe pokojně existovat a není důvod, aby se musely vzájemně ovlivňovat. Nicméně tento přístup noví ateisté odmítají s tím, že se vědecké uvažování významně překrývá s náboženským myšlením a to, co věda objeví má jasný dopad na náboženské přesvědčení (Glausser, 2016, s. 2). Kritici nového ateismu poukazují na to, že existují určitá základní přesvědčení, která lidé mají a která nepotřebují pro svou akceptaci složité argumenty nebo důkazy. Jedním z těchto přesvědčení je víra v existenci mysli. Lidé věří v existenci mysli, aniž by pro to potřebovali konkrétní důkazy nebo logické argumenty. Podle kritiků by se na tento způsob víry v Boha mělo nahlížet podobně jako na základní přesvědčení, které nemusí být nutně podloženo důkazy nebo racionálním argumentem (Laing, 2011, s. 9).

Kritici také uvádí argument, že i nový ateismus jako takový může být považován za záležitost víry, jelikož se jedná o určitý způsob vidění světa, který si lidé vybrali z mnoha dostupných alternativ. Tento pohled tvrdí, že i noví ateisté si svůj pohled na svět zvolili z mnoha filozofických a existenciálních perspektiv stejně jako to činí teisté (Reitan, 2009, s.181). A tedy i nový ateismus může být vnímán jako víra v tom smyslu, že je to určitý světonázor nebo přesvědčení o existenci či neexistenci Boha, ačkoli je to víra negativní, která odmítá víru v Boha. Neboli každý v něco věří, i když je to víra v to, že nevěří (Schaeffer, 2009, s. 4).

Noví ateisté jsou často známí tím, že se nebojí otevřeně diskutovat o náboženství, což bylo dříve považováno za tabu nebo věc soukromého přesvědčení. Dřívější generace ateistů často projevovaly větší zdrženlivost a

toleranci vůči náboženství a jeho vyznavačům, zatímco noví ateisté jako například Richard Dawkins, se vyznačují vášní a odhodláním výrazněji kritizovat náboženství. Tento postoj vyvolává kritiku od těch, kteří tvrdí, že noví ateisté nedostatečně respektují náboženská přesvědčení věřících a často na ně vášnivě útočí bez ohledu na jejich víru (Glausser, 2016, s. 2).

Shrnutí

Pro shrnutí do několika obecnějších bodů zvyše uvedeného vyplývá, že kritici kritizují u nových ateistů několik věcí. Za prvé nedostatek teologických znalostí. Někteří kritici nového ateismu tvrdí, že jeho představitelé nemají dostatečné znalosti teologie a náboženských tradic, což vede ke zkreslování náboženství a snížení úrovně diskuse. Za druhé nedostatek respektu k věřícím, čímž kritici myslí, že noví ateisté jsou nedostatečně respektující vůči věřícím a jejich víře, a že jeho představitelé se příliš často uchylují k vulgárnímu nebo urážlivému slovnímu projevu a zesměšnění jejich víry. Za třetí nezáměr o duchovno. Novým ateistům je vyčítáno, že se zaměřují pouze na kritiku náboženství a hledání čistě racionálních argumentů a důkazů a nezajímají se o duchovno a duchovní zážitky, které jsou pro mnoho lidí důležité. Za čtvrté nedostatečné pochopení víry a náboženských zážitků. Kritici uvádí, že nový ateismus se snaží hodnotit náboženství a víru pouze na základě racionálního myšlení, ale nebere v úvahu důležité aspekty jako jsou náboženské zážitky nebo víra jako zdroj naděje a pocitu smyslu. Za páté dezinterpretace. Nový ateismus se snaží z náboženství udělat něco čistě špatného z výroků, které si o náboženství z jeho svatých textů vybírá a tím zkresluje celkový obsah a myšlenku.

6 Ateismus a náboženství v České republice

Česká republika má k náboženství složitý vztah, pro který je důležité pochopit historický průběh modernizačních procesů, které v Česku

probíhaly (Václavík, 2010, s. 52). Důvody nezájmu české společnosti o organizované náboženství přináší nejedno vysvětlení, proč tomu tak je. Jednou z teorií týkající se evropského sekularismu je náboženská mobilizace, která náboženské chování vysvětluje v rovině ekonomických pojmů. Myšlenka je taková, že důraz je kladen na chování „náboženských firem a dodavatelů“ a ten má tři hlavní předpoklady. Za prvé, že náboženství je systém víry, který se zabývá smyslem života a odkazuje na nadpřirozeno. Za druhé ony náboženské podniky mají za účel vytvářet, udržovat a dodávat náboženství tj bod jedna. A za třetí, že náboženská ekonomika obsahuje všechnu náboženskou aktivitu v dané společnosti a je stejná jako komerční ekonomika. Ta je součástí trhu, kde se vyskytují současní a potencionální zákazníci a „náboženské podniky“ se pak snaží nabízet svým zákazníkům produkty v určitém segmentu trhu. Zjednodušeně řečeno, úspěšnost náboženských organizací je závislý na kvalitě, kterou nabízí tj jejich společenství, doktríny, techniky (Hamplová, 2013, s. 17-18).

Jiné vysvětlení zase poukazuje na významný antikatolický charakter, který vedl k nedůvěře k náboženským institucím a katolická církev byla považována jako hlavní viník všemožných křivd, kterých se měla dopouštět na českém národě habsburská monarchie. Významná role na důsledek v protestantské tradici pak má sahat až k husitskému hnutí. Vyvstává otázka, jestli nějaké reformační tradice po rekatolizaci v období sedmnáctého a osmnáctého století vlastně zůstaly. Vztahy českých obrozenců vůči katolické církvi však byly alespoň do 60. let 19. století skoro bezproblémové (Václavík, 2010, s. 58-60).

Důležitější roli lze vidět v nacionalismu během devatenáctého století a počátku dvacátého (Hamplová, 2013, s. 23). Akceptace nacionálně-liberálních myšlenek v tomto sehrálo nemalou roli, jelikož v mnoha zemích získaly silně protikatolický charakter z důvodu, že katolická církev byla spojována s absolutistickými režimem a hnutí, které proti tomu stály (souhrnně

označované jako Mladá Evropa), chtěly občanskou společnost jejíž součástí bude svoboda a rovnoprávnost všech vyznání a rovněž oddělení církve od státu. Ke všemu sama katolická církev přilila olej do ohně tím, že začala razit cestu antimodernistického ultrakonzervatismu, který odmítal nejen principy liberalismu, ale i racionalismu a důrazu na vědecké poznání světa. Katolická církev tak začala být považována za překážku k rozvoji moderní společnosti a díky tomu začalo být veřejné lpění na náboženství a církevních úkonech vnímáno jako neslučitelné s občanským principem. Církev tak postupně začala být vytlačována z veřejného i politického života jako školství a státní zprávy. Na konci 19. století lze říci, že antikatolický přístup a nedůvěra k náboženským institucím byl již nedílnou součástí ideologie (Václavík, 2010 s. 61, 66). Devatenácté století tak lze označit za období nemalé sekularizace českého národa, která vycházela především z vlastní vůle lidí. Začali se tak rozcházet s katolickou církví, kterou shledávali příliš „středověkou“, ale zároveň se nepřiklonili k jinému podobnému vyznání, protože byly považovány za příliš omezující individualitu v rámci náboženských praktik a věr (Nešpor, 2004, s. 27).

Období 1945-1948 o kterém se mluví jako době náboženské obnovy a stabilizace neznamenal klidné období. Odsun Němců, kteří byli z velké části katolíky, byl významnou událostí, která poznamenala budoucnost náboženství v České republice. Dalším zásadním zlomem se stal rok 1948 a nastolený komunistický režim, který se z počátku tvářil, že bude respektovat svobodu náboženského vyznání, nicméně katolická církev, která se proti komunistickému režimu ohrazovala postupně vzala za své. Komunistický režim tak začal nastavovat opatření především vůči katolické církvi, aby se plně podřídila jeho moci. Restrikce i pronásledování, které režim postupně zavedl tak byly těžkou ranou pro náboženství (Václavík, 2010 s. 94, 98-99).

Od roku 1989 po Sametové revoluci a pádu komunismu, dostal náboženský život opět možnost být veřejnou záležitostí, což vedlo

k nemalým očekáváním, jaké místo bude mít náboženství v životech lidí české společnosti. Vývoj české společnosti v 90. letech lze rozdělit na dvě části. 1990-1992 jako období hledání a otevřenosti. Jelikož předcházející období bylo uzavřené a strnulé, co se koncepce světa týče, široké možnosti pojetí světa, které poté nastalo dalo lidem možnost je prozkoumat. Druhá část lze chápat jako období snahy o vytvoření „standartního“ modelu. Náboženské otázky se dostaly do područí omezeného ekonomického myšlení a zůstaly tak na vedlejší koleji (Lužný, 1998, s. 214). Základními trendy vývoje religiozity se stalo odcírkevnění čili význam pevných konfesních vazeb na velké náboženské organizace se snižoval. Rozvolnění této pevné vazby jedince na církve vedlo k tomu, že nebyli vázáni se účastnit činností, které byly kdysi brány jako samozřejmost. Občané začali projevovat nevoli vůči zásahům církve do politického či ekonomického života a církve začaly být tlačeny do charitativní oblasti (Lužný, 1998, s. 215). Dalším trendem byla pak pluralizace náboženského života. Respektování náboženské svobody a neutrality umožňovalo působení různých náboženských skupin. Svobodný náboženský život, kterému nestály v cestě bariéry jako předtím, nabízel působnost velkého množství různých forem náboženství (Lužný, 1998, s. 219).

Absence náboženské socializace se stala kamenem úrazu pro pozdější identifikaci jedince s náboženstvím. Při porovnání tří generací: staré narozené ještě před 2. světovou válkou, střední narozené během války a od konce války do roku 1972 a mladé narozené po roce 1972, lze pozorovat postupné odtržení od náboženství. Stará generace si ještě prošla onou náboženskou socializací, což je znát na její vyšší identifikaci s náboženstvím. Střední generace je vykořeněná obsahující nemalou míru individualismu a také odcizení a „od-křesťanštění“, které odmítá církevní instituce. Případné pojení s religiozitou je tak spíše mimo její dosah. A v poslední řadě mladá

generace, která odmítá „prázdnou“ religiozitu svých rodičů (Laudátová & Vido, 2010, s. 43).

Pro porovnání lze porovnat výsledky ze Sčítání lidu 1991, 2001, 2011 a 2021. Z dat Sčítání lidu 1991 se skoro 40 % lidí označovalo jako „bez vyznání“ a u dalších 16 % to nebylo zjištěno. V roce 2001 při Sčítání lidu množství lidí označující se za nevěřící skokově vzrostlo. Možnost „bez vyznání“ volilo skoro 60 % lidí, což je nárůst o přibližně 20 %. Počet těch, kteří odmítli odpovědět naopak poklesl asi na polovinu (přes 8 %). Přičemž věková skupina 18-25 let patřila mezi nejméně zastoupené mezi věřícími, a to pouze kolem 20 %. Sčítání lidu v roce 2011 se výrazně změnilo, jelikož skokově narostl počet lidí, kteří neodpověděli a to přes 44 %. Jen kolem 34 % uvedlo, že jsou „bez vyznání“ (Václavík, 2010). Poslední sčítání v roce 2021 poměr těch „bez vyznání“ a těch, kteří neuvedli se oproti roku 2011 prohodil. Přes 47 % lidí uvedlo, že jsou bez náboženské víry, kdežto 30 % odpověď neuvedlo. Je však otázkou, kolik lidí, kteří neodpověděli nejsou věřící.

Česká republika tak vstoupila do třetího tisíciletí jako jeden z nejsekulárnějších států na světě alespoň, co se týče církevní religiozity (Hamplová, 2013, s. 26). Ve 20. století je vhodné začít rozlišovat dvě dimenze religiozity, a to tradiční a alternativní. Tradiční, jak již z pojmenování vyplývá je ta, která je svázána s náboženskými institucemi jako jsou církve, kdežto alternativní se odehrává mimo tyto struktury. Často má privatizovaný a individualizovaný charakter. Nepojí se s bohoslužbami, důvěrou v náboženské instituce či aktivní účasti v náboženských skupinách (Václavík, 2010, s. 141). Alternativní religiozita mívá i jiné pojmenování jako magie, okultismus, spiritualita, decentralizované či individualizovaná religiozita. V podstatě se jedná o náboženské a kvazináboženské představy a postoje, které jsou mimo oficiální věrouku. Je pro ně typické zaměření na sebe sama, sebenaplnění a důraz na neobyčejné zážitky (Hamplová, 2013 s. 31-32). Co se týče hlášení se k náboženskému vyznání, chození na

bohoslužby nebo důvěru v církve je Česká republika jedna z nejvíce sekularizovaných zemí v Evropě. Na druhou stranu víra v nadpřirozené fenomény je v Česku poměrně rozšířená, což by mohlo znamenat to, že Česku chybí zájem o organizované náboženství, ale nikoli o náboženství obecně (Hamplová, 2013, s. 68). Z výzkumů ISSP 2008 vyplývá, že i když z hlediska víry v základní prvky křesťanské věrouky patří Česká republika k nejsekulárnějším zemím euroatlantického prostoru, tak zároveň z hlediska víry v magické fenomény jako jsou amulety, horoskopy nebo schopnosti věštců a léčitelů je Česko velmi vysoko. Ze 13 evropských zemí je umístěna na čtvrtém místě (Hamplová, 2013, s. 74).

7 Metodologie výzkumu

Metoda sběru dat

V této práci byl zvolen kvantitativní výzkum provedený formou dotazníkového šetření, přičemž kvantitativní výzkum využívá standardizovaný dotazník, který obsahuje jen uzavřené otázky. Tato metoda byla zvolena, protože umožňuje velkému počtu lidí rychle vyplnit dotazník a snižuje časovou náročnost ve srovnání s individuálními rozhovory či osobním vyplňováním dotazníků.

Kvantitativní dotazník lze snadno třídít a porovnávat a výsledky jsou dobře srovnatelné. Dotazník byl distribuován online, což může negativně ovlivnit návratnost, která se obvykle pohybuje kolem 5-20 %. Přesto je tento způsob shromažďování dat efektivní a umožňuje vyplnění i stovek dotazníků (Reichel, 2009, s. 119-120).

Dotazník byl anonymní, zaměřený specificky na demografickou skupinu mladých lidí ve věkovém rozmezí 18 až 25 let. Dotazník byl šířen formou facebookových skupin zaměřené na studenty a skrze školní email všem studentům Katedry sociologie, andragogiky a kulturní antropologie na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Cíl a výzkumné otázky

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké jsou postoje a hodnoty mladých lidí k náboženství a jestli tak mají nějaké společné názory na náboženství jako noví ateisté. Jak bylo zmíněno již výše, Česká republika je jedna z nejsekulárnějších zemí v Evropě, alespoň co se institucionálního náboženství týče. Věnovat se výzkumům, které sledují vývoj postojů lidí na náboženství může pomoci mapovat, jak se tento vztah v Česku dále vyvíjí. A vzhledem k tomu, že nový ateismus je mladý směr, který se staví velmi negativně vůči náboženství, zjistit, zda lidé v české společnosti k němu mají blízko, může odhalit něco více ohledně vztahu Čechů k náboženství. Historie Česka ukázala, že religiozita klesala postupně z dalšími generacemi. Proto je tento výzkum zaměřen na nejmladší skupinu dospělých (18-25 let). Zda odstup od náboženství rezonuje v lidech i nadále, jakožto další generaci a jestli hodnoty a postoje nových ateistů jsou jim blízké.

Typologie kritiky náboženství, která byla popsána výše posloužila jako prostředek k posouzení, zda mladí lidé zastávají na náboženství podobný pohled jako noví ateisté. Pro tento výzkum byl formulován následující výzkumný problém a výzkumné otázky, které slouží pro toto zjištění.

Výzkumný problém:

1. Jaké jsou postoje a hodnoty mladých lidí k náboženství v České republice?

Výzkumné otázky:

1. Jak velkou roli hraje náboženství v životě mladých lidí?
2. Připisují mladí lidé náboženství více negativních dopadů na společnost nežli pozitivních?

Tyto dvě otázky měly posoudit, zda považují respondenti náboženství za důležité a jestli vidí jeho negativní stránky. Noví ateisté nepovažují náboženství za něco, co by člověk v životě potřeboval a vidí ho prakticky jen v negativním světle. Respondenti v rámci dotazníku měli možnost náboženství přisoudit jak negativní, tak i pozitivní dopady. Jejich vzájemné srovnání pak posloužilo k vyhodnocení postoje respondentů k náboženství.

Dotazník byl tvořen především otázkami, v nichž respondenti mohli zvolit jen jednu z nabízených odpovědí. Výjimka byla u otázek 7-9, ve kterých respondenti mohli vybrat libovolné množství odpovědí z nabízených variant. Tyto tři otázky se týkaly pozitivních a negativních dopadů náboženství na společnost a faktory, které ovlivnily postoj k náboženství respondentů. Dotazník vyplnilo celkem 200 respondentů.

7.1 Analýza a interpretace dat

Před samotnými otázkami k tématu museli respondenti zodpovědět základní demografické otázky. Z níže uvedené demografické tabulky (tab. 1), která poskytuje přehled o rozložení pohlaví, věku a vzdělání respondentů zapojených do výzkumu lze vyčíst, že žen bylo jednou tolik nežli mužů (přes 65 % žen).

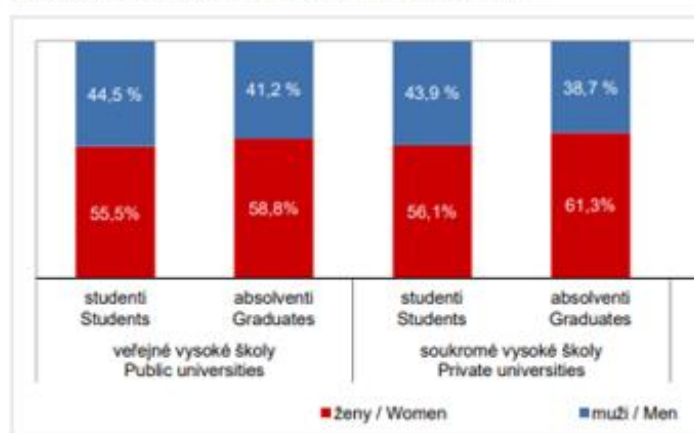
Tabulka 1: demografické údaje respondentů

	Celkem	Celkem v %
Pohlaví		
Ženy	133	66,5 %
Muži	67	33,5 %
Věk		
18	4	2 %
19	21	10,5 %
20	13	13 %
21	44	22 %
22	35	17,5 %
23	23	11,5 %
24	21	10,5 %
25	26	13 %
Vzdělání		
Základní	1	0,5 %
Střední bez maturity	5	2,5 %
Střední s maturitou	144	72 %
Vyšší odborné	3	1,5 %
Vysokoškolské	47	23,5 %

Zdroj: vlastní zpracování

Vzhledem k tomu, že dotazník byl převážně rozeslán do facebookových skupin studentů, kteří studují nebo se chystají studovat na vysoké škole a formou emailu studentům katedry KSA na Univerzitě Palackého v Olomouci lze předpokládat, že důvodem vyššího zastoupení žen, které vyplnily dotazník, může být vyšší zastoupení žen na vysokých školách. Podle průzkumu absolvovalo v roce 2022 přes 58 % žen na veřejných a přes 60 % na soukromých školách (graf 1).

Graf 1: studenti a absolventi vysokých škol v roce 2022

Zdroj: ČSÚ – vzdělávání

Rozložení věku ukazuje, že většina věkových skupin má podobné zastoupení, a to v rozmezí cca 10 až 13 %. Největší skupinu tvořili respondenti ve věku 21 let, kterých bylo znatelně více (22 %), následováni věkovou skupinou 22 let, která měla zastoupení přes 17 %, 18 letí měli naopak nejnižší zastoupení s pouhými 2 %. Vzhledem k tomu, že 18 letí mohou ještě dokončovat střední, například kvůli přestoupení na jinou školu kvůli změně oboru nebo z důvodu, že nastoupili do školy o rok později, jejich nízké zastoupení není překvapením.

V rámci nejvyššího dosaženého vzdělání, byli nejpočetnější skupinou respondenti se střední s maturitou, kterých bylo více než 70 % a následně respondenti s vysokoškolským vzděláním, kterých bylo přes 20 %. Takové rozložení v rámci výzkumu není překvapující vzhledem k tomu, že dotazník

byl vyplňován především studenty na vysokých školách. Lze tak předpokládat, že většina respondentů má ukončené teprve střední vzdělání, jelikož na vysoké ještě studují. Následné zastoupení vysokoškolských respondentů pak bude odpovídat těm, kteří ve studiu pokračují. Zastoupení ostatních stupňů vzdělání tj základní, střední bez maturity a vyšší odborné je pak minimální a žádné z nich nedosahuje ani 3 %.

První otázkou položenou respondentům, která měla odkrýt jejich vztah k náboženství, se týkala postoje k náboženství (graf 2), kde se ukázalo, že nadpoloviční většina je věřících (dohromady 63 %), kdy nejvyšší zastoupení měli věřící, kteří odmítají církve a jejich podobu víry. Oproti tomu těch, kteří v boha nebo formu vyšší moci nevěří bylo znatelně méně (dohromady 37 %), u nichž nejvyšší zastoupení měli ti, kteří nevěří v existenci bohů nebo vyšších mocností. Při srovnání s údaji o náboženské víře obyvatelstva ze Sčítání 2021, je v tomto šetření vyšší zastoupení věřících nežli nevěřících. V rámci Sčítání lidu 2021 lidé volili možnost „bez náboženské víry“ skoro v 50 %, což je přibližně o 13 % více nežli v tomto šetření. Přičemž však kolem 30 % nevedlo odpověď, což může být důvod, proč v tomto šetření je zastoupení odlišné, jelikož respondenti neměli možnost vynechat odpověď.

Graf 2: postoj k náboženství respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

Pro přehlednější graf byly odpovědi v něm zkráceny, aby nebyl zahlcen textem. Níže jsou uvedeny postoje v celém znění a jejich zkrácená verze. Zkrácené formy těchto postojů budou používány i dále v rámci výkladu výsledků tohoto šetření:

- Věřím v Boha a/nebo nějakou formu vyšší moci a jsem aktivní člen nějaké církve nebo náboženské komunity = **Věřím a jsem aktivní**
- Věřím v Boha a/nebo nějakou formu vyšší moci, ale nejsem aktivní v náboženské praxi = **Věřím, ale nejsem aktivní**
- Věřím v Boha a/nebo nějakou formu vyšší moci, ale odmítám církev a jejich podobu víry = **Věřím, ale odmítám církev a jejich podobu víry**
- Nevěřím v existenci bohů nebo vyšších mocností = **Nevěřím v existenci bohů nebo vyšších mocností**
- Jsem přesvědčen/a o neexistenci bohů nebo vyšších mocností a považuji náboženské přesvědčení za iracionální a/nebo nebezpečné = **Jsem přesvědčen/a o neexistenci a považuji náboženské přesvědčení za nebezpečné**
- Jsem přesvědčen/a o neexistenci bohů nebo vyšších mocností a náboženství pro mě není relevantní = **Jsem přesvědčen/a o neexistenci a náboženství pro mě není relevantní**

Víra v Boha a/nebo nějakou formu vyšší moci, se ukázala být častější u žen (kolem 70 %) nežli u mužů (kolem 50 %). Přičemž věřící, kteří jsou aktivními členy nějaké církve nebo náboženské komunity, byly skoro ve všech případech ženy. Ze 7 % těchto aktivních věřících bylo 6 % žen. Na druhé straně u všech typů nevěřících, bylo rozložení mužů a žen přibližně kolem 50 %. To ukazuje, že ženy častěji volí víru nežli muži a jsou i častěji aktivnější. Vyšší zastoupení žen, které jsou věřící oproti mužům však není ničím překvapivým, takový trend lze vidět již v dřívějších výzkumech

například z šetření ISSP 2008, který ukázal, že ženy jsou religióznější, a to platí jak o víře v Boha, tak nadpřirozené fenomény obecně (Hamplová, 2013).

Následující dvě otázky se týkaly za 1. postoje respondentů k náboženským tradicím a praxím (graf 3) a za 2. toho, jak významnou roli pro ně má náboženství v rámci jejich každodenního života (graf 4)

Graf 3: postoj respondentů k náboženským tradicím a praxím

Zdroj: vlastní zpracování

Ukázalo se, že pro valnou většinu respondentů není jejich význam velký nebo dokonce žádný. U otázky náboženských tradic přes polovinu respondentů zvolilo, že dodržují jen některé tradice. Skoro všichni zbylí respondenti pak zvolili, že pro ně takové věci nemají význam (40 %), což ukazuje, že skoro necelá polovina respondentů na těchto tradicích nic nevidí.

Graf 4: role náboženství v životě respondentů

Zdroj: vlastní zpracování

A jen zlomek respondentů se pak těchto tradic aktivně účastní.

Role náboženství měla podobné rozložení jako náboženské tradice a praxe. Přes 40 % respondentů uvedlo, že náboženství buď v jejich životech nehraje roli žádnou nebo má jen symbolický význam. Zastoupení těch, pro které je však náboženství klíčové a ovlivňuje jejich každodenní život bylo o něco více nežli těch, kteří se aktivně účastní náboženských tradic. Ne všichni respondenti, kteří připisují náboženství důležitou roli v jejich životě, tak dávají stejný význam i aktivní účasti na náboženských tradicích a praxích. Je zde však zřetelná spojitost s tím, jaký postoj k náboženství respondenti zastávají, jelikož skoro všichni, kteří volili, že jsou věřící a jsou aktivními členy nějaké církve nebo náboženské komunity, také volili, že náboženství je pro ně klíčové a důležité v každodenním životě (11 ze 14 respondentů). Přičemž zbylí respondenti zvolili, že má pro ně alespoň symbolický význam. Taktéž až na jednu výjimku všichni respondenti, pro které je náboženství klíčové a ovlivňuje jejich každodenní život, byli věřící.

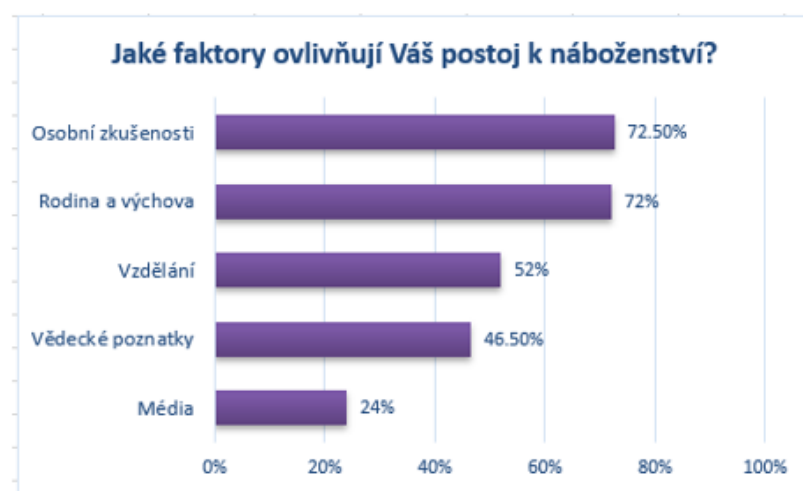
V rámci aktivní účasti na náboženských tradicích a praxích byl tento rozdíl u aktivních věřících trochu větší (9 ze 14 respondentů), ovšem i tady zbylí respondenti volili střední variantu čili dodržování některých tradic.

Nejdůležitější role náboženství je tak pro věřící, kteří jsou aktivními členy. U ostatních typů postojů k náboženství je tato míra již daleko menší. Pro asi 40 % respondentů se ukázalo, že role náboženství ani jeho tradice nemají žádný význam, přičemž podobné procento jim pak připisuje význam jen částečný. Takže více než 80 % respondentů nepřikládá roli náboženství v jejich životech podstatnou roli. I když tak věřících respondentů je více nežli nevěřících, význam náboženství celkově není mezi respondenty příliš vysoký.

Vzhledem k historii, kterou si Česká republika prošla a byla popsána v jedné z kapitol výše, nízká míra důležitosti náboženství a jeho tradic v životě lidí lze očekávat.

Další otázka položená respondentům se týkala faktorů, které jejich postoj k náboženství ovlivňují (graf 5). Tato otázka měla možnost vybrat více odpovědí.

Graf 5: faktory ovlivňující postoj respondentů k náboženství

Zdroj: vlastní zpracování

Nejčastější odpovědi respondentů byly „osobní zkušenosti“ a „rodina a výchova“, které mají prakticky stejné zastoupení. Přičemž „osobní zkušenosti“ byly nejdůležitější pro věřící, kteří jsou aktivními členy a věřící, kteří nejsou aktivními členy (přes 90 % a 80 %). Pro nevěřící byly „osobní zkušenosti“ celkově méně zastoupené oproti věřícím. „Rodina a výchova“ byla skoro pro všechny respondenty v podobném procentuálním zastoupení (71-76 %), jen v případě respondentů, pro které je náboženství nebezpečné to bylo jen 50 %.

Na druhé straně „vědecké poznatky“ měly velký rozdíl mezi věřícími a nevěřícími. U věřících se tento trend pohyboval od věřících aktivních členů k věřícím neaktivním členům až k těm, kteří odmítají církev a jejich podobu víry takto: 36 % -> 21 % -> 44 %. U nevěřících oproti tomu bylo nejnižší zastoupení 57 % a to u těch, kteří nevěří v existenci bohů nebo vyšších mocností, což je daleko více nežli u nevěřících. U respondentů, kteří jsou přesvědčeni o neexistenci a náboženství pro ně není relevantní to bylo dokonce 89 %.

„Vzdělání“ mělo podobný trend jako „vědecké poznatky“. Zde však kromě nevěřících častěji volili i věřící, kteří odmítají církev a její podobu víry (v rozmezí 52-67 %) nežli věřící, kteří jsou aktivní a věřící, kteří nejsou aktivními členy (jen 43 % a 30 %). Z toho lze usuzovat, že postoj nevěřících k náboženství ovlivnily především „vědecké poznatky“ a „vzdělání“ mnohem častěji než věřící, kteří jim přiřkládali menší význam. Přičemž však „rodina a výchova“ byla pro většinu nevěřících stejně důležitý ovlivňující faktor jako pro věřící. V čem se věřící a nevěřící nejvíce rozcházelí byly „osobní zkušenosti“. Osobní zkušenosti s náboženstvím vykazovaly častější spojitost s věřícími.

Posledním faktorem byly „médiá“, která měla celkově velmi nízké zastoupení u všech respondentů a u většiny bylo podobně procentuálně zastoupené (24-30 %), kromě věřících jako neaktivní členů a nevěřících, kteří pokládají náboženská přesvědčení za nebezpečná, u kterých zastoupení bylo ještě nižší (14 % a 8 %). „Média“ se tak neukázala jako podstatný faktor, který by měl vliv na víru respondentů.

Další dvě otázky, které byly respondentům položeny, hrají v rámci tohoto výzkumu významnou roli společně s postojem k náboženství. Jedná se o pozitivní a negativní dopady náboženství na společnost (graf 6 a graf 7).

Graf 6: pozitivní dopady náboženství

Zdroj: vlastní zpracování

Graf 7: negativní dopady náboženství

Zdroj: vlastní zpracování

Z výše uvedených grafů vyplývá, že negativní dopady náboženství jsou častěji a ve větší míře zastoupeny, než je tomu u pozitivních dopadů. Stejně jako u předešlé otázky, i zde měli respondenti možnost vybrat více odpovědí. U pozitivních dopadů byl nejvýše zastoupen „smysl života“, který však i tak byl méně zastoupen než rovnou dva negativní dopady, a to „násilí ve jménu náboženství“ a „diskriminace a nenávisť“. U pozitivních dopadů lze vidět, že kromě prvního uvedeného dopadu, zastoupení dalších skokově klesá. Nejnižší zastoupení se pohybuje kolem 15 %, kdežto u negativních je nejnižší zastoupení přes 40 %! To je více než dva nejméně zvolené pozitivní dopady dohromady („identita“ a „přínos ke vzdělávání dětí“) a skoro stejně jako třetí nejméně zastoupený pozitivní dopad („morálka“).

Nelze pochybovat o tom, že respondenti viděli v náboženství více negativních dopadů nežli pozitivních. Přičemž rozložení volby pozitivních dopadů převládá hlavně u věřících, kteří jsou aktivními členy, následování nevěřícími, kteří nejsou aktivními členy (tab. 2). Odstíny v tabulce, kterými jsou označeny jednotlivé procentuální zastoupení jsou tím tmavší, čím vyšší zastoupení mají a naopak. Na základě toho si lze udělat rychlou představu o rozložení těchto dopadů.

Tabulka 2: vliv postoje k náboženství na výběr pozitivních dopadů náboženství

Pozitivní dopady	Postoj k náboženství					
	Věřím a jsem aktivní člen	Věřím, ale nejsem aktivní člen	Věřím, ale odmítám církev a jejich podobu víry	Nevěřím v existenci bohů nebo vyšších mocností	Jsem přesvědčen/a o jejich neexistenci a není to pro mě relevantní	Jsem přesvědčen/a o neexistenci a považuji náb. přesvědčení za nebezpečné
Smysl života	100 %	91 %	72 %	79 %	56 %	75 %
Charitativní činnost	93 %	60 %	54 %	55 %	33 %	17 %
Komunitní soudržnost	79 %	53 %	49 %	55 %	44 %	33 %
Morálka	86 %	49 %	37 %	45 %	33 %	33 %
Identita	57 %	26 %	13 %	21 %	17 %	8 %
Přínos pro vzdělání dětí	64 %	23 %	7 %	10 %	6 %	17 %

Zdroj: vlastní zpracování

Kromě „smyslu života“, který má poměrně vysoké zastoupení u všech věřících i nevěřících, lze vidět rapidní pokles u všech ostatních pozitivních dopadů. Věřící, kteří jsou aktivními členy oceňují všechny dopady nejvíce a i přesto, že věřící, kteří nejsou aktivními členy mají druhé nejvyšší zastoupení u všech pozitivních dopadů (kromě „komunitní soudružnosti“, kde zaostávají o 2 %), rozdíl mezi nimi není malý. Kromě prvního pozitivního dopadu se rozdíl pohybuje přibližně o 30 % mezi aktivními a neaktivními členy. U zbylých je tak rozdíl ještě o něco větší.

Z toho lze vyvodit, že většina respondentů nenahlíží na náboženství příliš pozitivně, a to i v rámci srovnání s negativními dopady (tab. 3).

Tabulka 3: vliv postoje k náboženství na výběr negativních dopadů náboženství

Negativní dopady	Postoj k náboženství					
	Věřím a jsem aktivní člen	Věřím, ale nejsem aktivní člen	Věřím, ale odmítám církev a jejich podobu víry	Nevěřím v existenci bohů nebo vyšších mocností	Jsem přesvědčen/a o jejich neexistenci a není to pro mě relevantní	Jsem přesvědčen/a o neexistenci a považuji náb. přesvědčení za nebezpečné
Násilí ve jménu náboženství	86 %	93 %	93 %	86 %	83 %	100 %
Diskriminace a nenávisť	57 %	79 %	87 %	86 %	72 %	100 %
Konflikty mezi náb. skup. a/nebo nevěřícími	71 %	72 %	69 %	74 %	78 %	92 %
Prosazování náb. dogmat	29 %	40 %	49 %	45 %	78 %	83 %
Zpochybňování věd. faktů	29 %	30 %	59 %	62 %	61 %	83 %
Potlačování individuální svobody	36 %	58 %	76 %	69 %	78 %	75 %
Obstrukce věd. pokroku	21 %	28 %	42 %	52 %	44 %	58 %

Zdroj: vlastní zpracování

Oproti pozitivním dopadům, které zastávaly hlavně první dvě skupiny věřících, negativní dopady nejsou v tomto ohledu tak jednostranné. „Násilí ve jménu náboženství“ a „konflikty mezi náboženskými skupinami a/nebo nevěřícími“ silně rezonovaly ve všech skupinách. Dokonce všichni věřící měli vyšší zastoupení u dopadu „násilí ve jménu náboženství“ nežli nevěřící, pro které náboženství není relevantní. U dopadu „diskriminace a nenávisť“ je tomu podobně až na věřící, kteří jsou aktivními členy, kteří mají zastoupení již nižší.

Zastoupení negativních dopadů u nevěřících rezonuje rozhodně silněji nežli u věřících, ovšem i přesto nelze opomenout, jaké procentuální zastoupení u negativních dopadů zastávají věřící oproti u pozitivních dopadů. I tak nejnižší zastoupení (kromě „obstrukce věd. pokroku“ u aktivních věřících) se pohybuje alespoň okolo 30 %, oproti 6 % jako nejnižší hodnoty u pozitivních dopadů, což je nemalý rozdíl. I přesto, že první dvě skupiny věřících mají u některých negativních dopadů zřetelně nízké zastoupení, nelze ignorovat ty, které jsou srovnatelné s nevěřícími.

Zajímavé výsledky neukazují jen pozitivní a negativní dopady v rámci postojů k náboženství, ale také v rámci věkových skupin. V níže uvedené tabulce (tab. 4) je červeně označena věková skupina 19 let, která má oproti ostatním věkovým skupinám zřetelně nižší zastoupení pozitivních dopadů (věková skupina 18 let nebyla do tabulky začleněna kvůli jejímu velmi nízkému zastoupení – 4 respondenti). Ostatní věkové skupiny oproti tomu mezi sebou nemají velké rozdíly v zastoupení pozitivních dopadů.

Tabulka 4: vliv věku na výběr pozitivních dopadů

Věk	Pozitivní dopady náboženství					
	Smysl života	Komunitní soudržnost	Charitativní činnost	Morálka	Identita	Přínos ke vzdělávání dětí
19	40 %	28 %	19 %	21 %	9 %	2 %
20	77 %	65 %	58 %	46 %	19 %	15 %
21	74 %	50 %	64 %	50 %	19 %	19 %
22	71 %	60 %	51 %	40 %	23 %	20 %
23	78 %	43 %	48 %	43 %	17 %	17 %
24	86 %	57 %	67 %	38 %	38 %	19 %
25	96 %	35 %	58 %	46 %	12 %	8 %

Zdroj: vlastní zpracování

Je možné, že tito respondenti ještě nemají ucelený pohled na náboženství a náboženské hodnoty, a proto je volili v menší míře nežli ostatní respondenti. Netýká se to však jen pozitivních dopadů, u kterých se vyskytuje rozdíl. U negativních dopadů lze vidět podobný trend (tab. 5), ale netýká se jen náctiletých, ale věkové skupiny 19–22 let. Jak ukazuje graf níže, tato věková skupina má oproti věkové skupině 23-25 let nižší zastoupení u všech negativních dopadů.

Tabulka 5: vliv věku na výběr negativních dopadů

Věk	Negativní dopady náboženství						
	Násilí ve jménu náboženství	Diskriminace a nenávisť	Konflikty mezi nábož. skupinami či nevěřícími	Potlačování individuální svobody	Zpochybňování věd. faktů	Prosazování nábož. dogmat	Obstrukce věd. pokroku
19	47 %	47 %	35 %	40 %	30 %	28 %	23 %
20	50 %	46 %	44 %	35 %	25 %	29 %	27 %
21	45 %	41 %	38 %	40 %	25 %	24 %	28 %
22	43 %	37 %	39 %	30 %	27 %	24 %	26 %
23	83 %	78 %	70 %	57 %	48 %	35 %	48 %
24	100 %	76 %	57 %	62 %	67 %	52 %	38 %
25	96 %	85 %	65 %	65 %	50 %	50 %	46 %

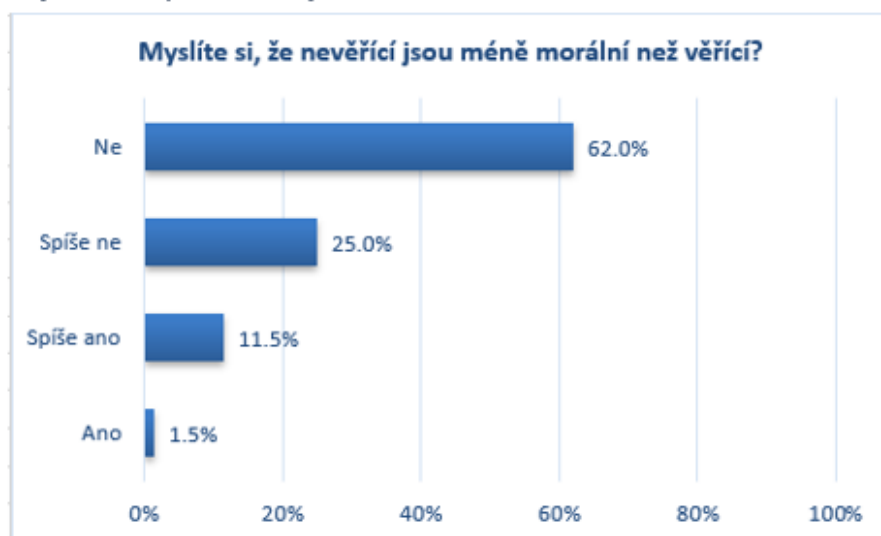
Zdroj: vlastní zpracování

Například nejčastější zastoupený negativní dopad: „násilí ve jménu náboženství“, který volilo přes 90 % respondentů, je u mladší věkové skupiny zastoupen maximálně kolem 50 %, kdežto starší věková skupina má nejnižší zastoupení přes 80 %!

Ne u všech dopadů je rozdíl tak velký, nicméně nižší zastoupení u mladší věkové skupiny nelze opomenout. Jak bylo zmíněno výše, u 19letých důvodem může být to, že na náboženství mladší respondenti nemají ještě ucelený pohled. Důvodem by mohlo být i to, že to není dlouho, co dosáhli dospělosti a mohli tak začít být samostatnější a „žít podle sebe“.

Další otázka položená respondentům se týkala jejich názoru na morálnost nevěřících (graf 8). Více než polovina respondentů uvedla, že jsou věřící, a proto mohou být výsledky do jisté míry překvapením. Valná většina respondentů si nemyslí, že by nevěřící byli méně morální než věřící (skoro 80 %). Přičemž však respondenti, kteří volili ano nebo spíše ano, byli v cca 77 % věřící.

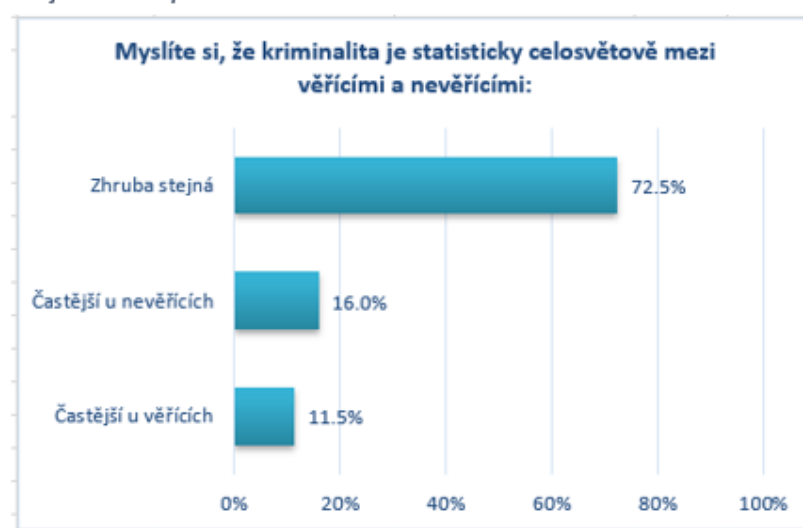
Graf 8: názor respondentů, zda jsou nevěřící méně morální než věřící

Zdroj: vlastní zpracování

Další z posledních otázek se týkala názoru, jaká je kriminalita celosvětově mezi věřícími a nevěřícími (graf 9).

Graf 9: názor respondentů na kriminalitu mezi věřícími a nevěřícími

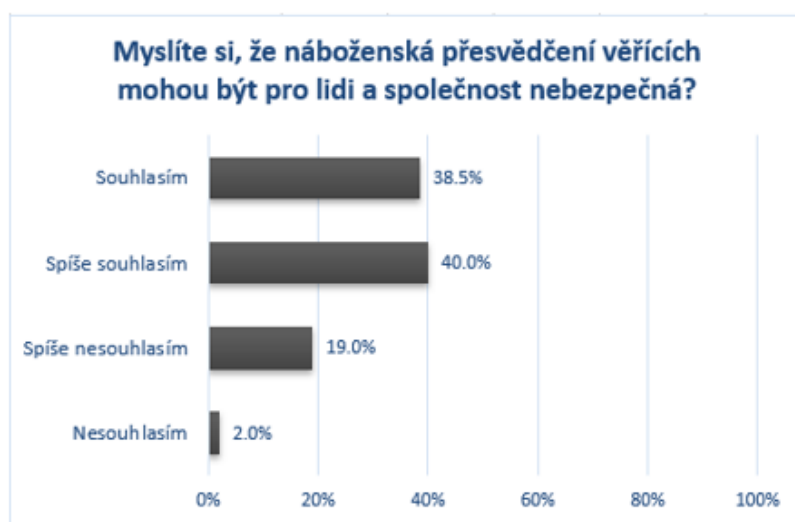

Zdroj: vlastní zpracování

Pro většinu je takový poměr zhruba stejný a podobně jako u předešlé otázky s morálkou, u které skoro 80 % věřících vnímalo nevěřící morálně hůře, tak i v rámci kriminality cca 78 % věřících zvolilo, že kriminalita je častější u nevěřících. Co je však menším překvapením se týká některých respondentů, kteří volili, že kriminalita je častější u věřících. Přibližně 40 % z nich byli totiž sami věřící.

Poslední otázku, kterou respondenti dostali se týkala toho, zda náboženská přesvědčení mohou být nebezpečná (graf 10) a většina respondentů s tím souhlasila (skoro 80 %). Výsledky otázky o nebezpečí náboženství lze pojit s výsledky otázky týkající se negativních dopadů náboženství, které měly vysoké zastoupení u respondentů. Názor, že náboženská přesvědčení mohou být nebezpečná s negativními dopady mohou totiž korelovat, jelikož dopady jako násilí, diskriminace, konflikty či potlačování individuální svobody mohou lidi i společnost ohrožovat.

Graf 10: názor, zda náboženská přesvědčení věřících mohou být nebezpečná

Zdroj: vlastní zpracování

Pokud však porovnáme graf o nebezpečí náboženských přesvědčení a kriminalitu, dalo by se očekávat, že zastoupení kriminality u věřících by volilo více respondentů, když považují náboženská přesvědčení jako potenciálně nebezpečná. Je možné, že většina respondentů nevidí možné

nebezpečí v lidech, kteří věří, ale v náboženství samotném, které by mohlo sloužit jako nástroj, který k tomu může vést.

Pokud se totiž vrátíme k postoji k náboženství, tak přes 35 % respondentů zvolilo variantu, že jsou věřící, ale odmítají církev a jejich podobu víry, což je nadpoloviční většina ze všech věřících. Je tak možné, že podobu víry církve respondenti považovali za to, co by mohlo být pro člověka a společnost nebezpečné, nikoliv však jejich vlastní podoba víry, která náboženská přesvědčení obsahovat nemusí. Co se týče věřících, kteří nejsou aktivními členy může být alespoň pro některé názor podobný, jelikož to, že nejsou aktivní by mohlo znamenat, že pro ně církev a jejich podoba víry nehraje takovou roli, pokud v ní nevyvíjí pravidelnou aktivitu.

To může podporovat i to, kolik těchto věřících (neaktivních a odmítajících církev) souhlasilo s tím, že náboženská přesvědčení věřících mohou být pro lidi a společnost nebezpečná (tab. 7). Protože přes 80 % těchto věřících s tím souhlasilo. Oproti tomu u věřících, kteří jsou aktivní členové se jedná jen o asi polovinu z toho (přes 40 %). Dokonce ti, kteří nevěří v existenci bohů nebo vyšších mocností a ti, pro které není náboženství relevantní, mají menší zastoupení se souhlasem nežli věřící, kteří nejsou aktivními členy nebo věřící, kteří odmítají církev a jejich podobu víry.

Tabulka 7: vliv postoje k náboženství na názor, zda nábož. přesvědčení mohou být nebezpečná

Náboženská přesvědčení věřících mohou být pro lidi a společnost nebezpečná	Postoj k náboženství					
	Věřím a jsem aktivní člen	Věřím, ale nejsem aktivní člen	Věřím, ale odmítám církev a jejich podobu víry	Nevěřím v existenci bohů nebo vyšších mocností	Jsem přesvědčen/a o jejich neexistenci a není to pro mě relevantní	Jsem přesvědčen/a o neexistenci a považuji nábož. přesvědčení za nebezpečné
Souhlasím	29 %	35 %	39 %	33 %	33 %	83 %
Spíše souhlasím	14 %	49 %	44 %	38 %	50 %	17 %
Spíše nesouhlasím	57 %	14 %	17 %	21 %	17 %	0 %
Nesouhlasím	0 %	2 %	0 %	7 %	0 %	0 %

Zdroj: vlastní zpracování

Poslední dvě otázky, spolu s negativními dopady náboženství na společnost tak ukazují zajímavé výsledky. I přesto, že statisticky považuje většina respondentů kriminalitu mezi věřícími a nevěřícími jako zhruba stejnou, podobné množství si také myslí, že náboženská přesvědčení věřících

mohou být nebezpečná. Přičemž zastoupení negativních dopadů má taktéž vysoké hodnoty. Pokud je však náboženství potenciálně nebezpečné a má několik vážných negativních dopadů, je velkým překvapením, že graf s kriminalitou nemá větší zastoupení u věřících. Jak již bylo zmíněno výše, mohlo by to být tím, že pro respondenty negativa a nebezpečí náboženství si nepojí konkrétně s věřícími, ale s náboženstvím jako institucí, která takové postoje může předávat.

7.2 Diskuze

Jak velkou roli hraje náboženství v životě mladých lidí?

Z výše popsaných výsledků lze usuzovat, že pro většinu mladých lidí nehraje náboženství v jejich životech velkou roli. Postoj k náboženským tradicím a praxím a role náboženství v životě pro většinu respondentů nemá velký význam nebo nemá význam žádný. Ovšem lze také usuzovat, že samotná víra pro respondenty význam má, vezme-li se v potaz to, že věřících byla nadpoloviční většina. I když tak většina respondentů nepřipisuje náboženství v jejich životě signifikantní význam, víra pro ně nějaký význam má, ale nepojí ho s náboženstvím (alespoň institucionálním). S tím také souvisí to, že největší část věřících odmítá církev, což může být důvod, proč náboženství není pro respondenty tak důležité, ale samotná víra ano. To může souviset i s výzkumy, které uvádí Hamplová (2013), že Češi mají problém s institucionalizovaným náboženstvím, ale už ne tolik s tím alternativním.

Někteří respondenti (cca 40 %) se tak shodují s novými ateisty v tom, že náboženství není důležité v jejich životě. Neplatí to však u všech respondentů, jelikož pro podobné procento respondentů má náboženství a jeho tradice alespoň nějaký význam. S tím by se noví ateisté již neshodli, jelikož z jejich pohledu náboženství není vůbec pro lidi potřebné. U starých ateistů tomu je však jinak, na rozdíl od nových ateistů nejdou tak daleko, aby

náboženství označovali jako něco, čeho by se lidé měli zbavit. Pro staré ateisty je důležité, aby náboženství neovlivňovalo veřejné sféry života lidí, ale nevidí problém v tom, že náboženství působí v osobní rovině jedince. Se starými ateisty se tak shodnou respondenti, kteří alespoň nějaký význam náboženství ve svém životě připisují.

U víry jsou noví ateisté taktéž nekompromisní a stejně jako u významu náboženství, nevidí pro víru místo. Noví ateisté hledají vysvětlení především ve vědě čili víra v jakékoliv nadpřirozeno pro ně nepřichází v úvahu. Pro staré ateisty není samotná víra problém stejně jako význam náboženství, opět to totiž spadá do osobní roviny jedince. Staří ateisté samozřejmě nejsou věřící, ale neodsuzují samotnou víru jako noví ateisté. Noví ateisté jsou totiž v pohledu na náboženství více vyhranění a považují ho vysloveně za nebezpečné pro lidi a společnost. Takový konkrétní postoj k náboženství mělo jen velmi málo respondentů. Většina nevěřících uvedla, že v existenci bohů nebo vyšších mocností zkrátka nevěří, čímž spadají mezi staré ateisty.

Největší počet věřících odmítal církve a jejich podobu víry, což může být výsledkem historie devatenáctého století kdy, jak uvádí Nešpor (2004) lidé se začali rozcházet s katolickou církví, kterou shledávali příliš „středověkou“, ale zároveň se nepřiklonili k jinému podobnému vyznání, protože byly považovány za příliš omezující individualitu v rámci náboženských praktik a věr. To by vysvětlovalo odpor k institucionalizovanému náboženství respondentů, když volili postoj k náboženství, v němž církve odmítají.

Procentuální množství věřících v tomto šetření bylo daleko více nežli při výsledcích ze Sčítání lidu 2021, což lze připisovat za prvé tomu, že v tomto dotazníku neměli respondenti možnost neodpovědět, zatímco ve výsledcích ze Sčítání nevedlo odpověď 30 % lidí. Za druhé to může být přístupem Čechů k alternativnímu náboženství. Jak uvádí Hamplová (2013),

co se týče hlášení se k náboženskému vyznání, chození na bohoslužby nebo důvěru v církve, je Česká republika jedna z nejvíce sekularizovaných zemí v Evropě. Na druhou stranu, víra v nadpřirozené fenomény je v Česku poměrně rozšířená a z hlediska víry v základní prvky křesťanské věrouky patří Česká republika k nejsekulárnějším zemím euroatlantického prostoru, tak zároveň z hlediska víry v magické fenomény jako jsou amulety, horoskopy nebo schopnosti věštců a léčitelů, je Česko velmi vysoko, což by mohlo znamenat, že Česku chybí zájem o organizované náboženství, ale nikoli o náboženství obecně.

Připisují mladí lidé náboženství více negativních dopadů na společnost nežli pozitivních?

Negativní dopady bezesporu předčily ty pozitivní. Vzhledem k tomu, že nadpoloviční většina respondentů uvedla, že jsou věřící, vysoká míra zastoupení negativních dopadů, a naopak nízká míra těch pozitivních byla překvapením. U pozitivních dopadů byl u respondentů podle postoje k náboženství nejvíce zastoupen „smysl života“, a to u většiny přes 70 %. Nicméně vyjma v případě věřících, kteří jsou aktivními členy, žádný jiný pozitivní dopad tak vysoko nedosáhl (nejbližší hranice je 60 %).

Na druhou stranu u negativních dopadů nejvíce zastoupený dopad „násilí ve jménu náboženství“ měl u všech respondentů podle postoje k náboženství přes 80 % a další dva následující („diskriminace a nenávisť“ a „konflikty mezi náb. skup. a/nebo nevěřícími“) přes 70 % vyjma jedné výjimky u věřících, kteří jsou aktivními členy, kde u „diskriminace a nenávisť“ bylo zastoupení „jen“ necelých 60 %. I přesto, že věřící volili negativní dopady celkově méně, jejich vysoké zastoupení zejména u třech nejčastějších „násilí ve jménu náboženství“, „diskriminace a nenávisť“ a „konflikty mezi náb. skupinami a/nebo nevěřícími“ je na podobné úrovni jako u nevěřících.

Důvodem vysokého zastoupení u negativních dopadů by opět mohl být odpor k institucionalizovanému náboženství. Jelikož negativní dopady jako „prosazování nábož. dogmat“, „obstrukce věd. pokroku“, „zpochybňování věd. faktů“ a „potlačování individuální svobody“ jsou výrazně méně zastoupeny jen u věřících, kteří jsou a nejsou aktivními členy, ale nikoliv již u věřících, kteří odmítají církev a jejich podobu víry. To může tedy potvrzovat pojení negativních dopadů s institucionalizovaným/církevním náboženstvím.

Negativní pohled na náboženství potvrzuje i názor respondentů na to, zda náboženská přesvědčení věřících mohou být nebezpečná, kde většina z nich souhlasí s tím, že nebezpečná být mohou. Tento fakt se však neprojevil v otázce týkající se kriminality mezi věřícími a nevěřícími. I když respondenti připisovali ve velké míře negativní dopady a pokládali náboženská přesvědčení za možně nebezpečná, nepřipisovali je podle všeho samotným věřícím, jelikož kriminalitu statisticky většina respondentů považovala mezi nimi za zhruba stejnou. To opět může souviset s tím, že církevní náboženství nebylo mezi českou společností moc oblíbené a negativní dopady náboženství si respondenti pojili právě s církví.

Všechny zmíněné negativní dopady vycházely z vytvořené typologie kritiky náboženství nového ateismu. Lze tak říci, že většina mladých lidí z šetření souhlasí s postoji nových ateistů na negativní dopady náboženství.

Je samozřejmé, že tento výzkum rozhodně není dostačující k zodpovězení takového komplexního tématu jako je náboženství mladých lidí v jednom dotazníku. Ukázalo to však vzhled mezi mladší věkovou skupinu lidí a jejich nynější pohled na náboženství alespoň do určité míry. Pro hlubší porozumění by bylo vhodnější rozsáhlejší šetření týkající se například alternativního náboženství a pohledu mladých lidí na něj.

Závěr

Tato diplomová práce se zaměřila na komplexní analýzu nového ateismu a jeho odlišnosti od tradičních forem ateismu. Byly prozkoumány jeho historické kořeny, vývoj a současný stav, stejně jako argumenty jeho předních zastánců tak i kritiků. Práce také rozebírá ateismus a náboženství v České republice pro přiblížení, jak česká společnost vnímá náboženství a, co tomu předcházelo. V poslední řadě je pozornost věnována výsledkům z dotazníkové šetření mladých lidí a jejich postojů a hodnot k náboženství.

Srovnání nového ateismu s jeho dřívějšími formami ukázalo několik zjištění. Prvně starověký ateismus, kterým bylo v této práci označováno období starověkého Řecka, se v mnohých myšlenkách nového ateismu nemůže shodovat, jelikož stojí na tom, že bohové existují a kritika stála často na tom, že jim odpírala část jejich moci, ale neodmítala samotné bohy. Kritika antropomorfismu bohů stála na tom, že by bohové neměli mít lidské vlastnosti, nebeská tělesa se týkala kritiky, že ne za vším jsou bohové a kritika vlivu bohů na člověka a svět, kritizovala to, že se bohové nezabývali lidskými záležitostmi a neovlivňovali je.

Prvky shody se mezi oběma ateismy však najdou. Kritika, že náboženství vzniklo ze strachu lidí z neznámých jevů, je novému ateismu daleko bližší, jelikož náboženství je v něm také bráno jako lidský výtvar. V čem se oba ateismy rozhodně shodují je, že existenci bohů nelze dokázat. V novém ateismu bůh nemá místo a předpokládá se v něm, že dříve nebo později se konečná odpověď zjistí, přičemž noví ateisté zastávají názor, že v rámci důkazního břemene již teď lze tvrdit, že bůh spíše neexistuje.

Období starého ateismu označované od doby osvícenství oproti starověkému ateismu má k tomu novému o mnoho blíže. Důraz na rozum a vědu, který oponoval náboženským přesvědčením, bůh jako lidský nesmysl, fanatismus jako následek náboženství, který vede k násilí a nemorálním

činům a tím i pochybnosti o náboženství jako morálnímu kompasu a snaha oddělit církev od státu. To vše jsou kritiky, které provázejí starý ateismus a se kterými se shoduje i ten nový. Kritika, kterou šířil starý ateismus lze vidět i v novém ateismu. Na druhou stranu, rozdíl je vidět hlavně v tom, že nový ateismus je daleko kritičtější nežli ten starý. Nový ateismus svou kritiku rozšířil a zostřil. Větší opora ve vědě, větší poukazování na nemorální a neetické praktiky, které mají kořeny v náboženství, fanatismus jako extrémní vyústění náboženských přesvědčení, které vedou k hrůzným činům a měly by být tvrdě odsouzeny a zastaveny. Nový ateismus se z na základě tohoto porovnání moc neliší od toho starého v tom, co kritizuje, ale liší se v tom, jaký má dosah a tvrzením, že víra v boha je destruktivní a nebezpečná. Neboli, že víra v boha je něco, co lidé rozhodně nepotřebují a měli by se toho zbavit.

Kromě kritiky nových ateistů byla uvedena i kritika vůči novým ateistům, která má pět bodů. Za prvé nedostatek teologických znalostí nových ateistů, což vede ke zkreslování náboženství a snížení úrovně diskuse. Za druhé nedostatek respektu k věřícím ze strany nových ateistů, čímž kritici myslí, že nový ateismus je nedostatečně respektující vůči věřícím. Za třetí nezáměr o duchovno. Novým ateistům je vyčítáno, že se zaměřují pouze na kritiku náboženství a hledání čistě racionálních argumentů a důkazů a nezajímají se o duchovno a duchovní zážitky, které jsou pro mnoho věřících důležité. Za čtvrté nedostatečné pochopení víry a náboženských zážitků. Kritici uvádí, že noví ateisté neberou v úvahu důležité aspekty jako jsou náboženské zážitky nebo víra jako zdroj naděje a pocitu smyslu. A za páté dezinterpretace. Noví ateisté jsou kritizováni za to, že se snaží z náboženství udělat něco čistě špatného z výroků, které si o náboženství z jeho svatých textů vybírají a tím zkreslují celkový obsah a myšlenku.

Postoj české společnosti k náboženství by se dal označit za ambivalentní. Co se týče organizovaného/církevního náboženství je Česká republika jedna z nejvíce sekularizovaných zemí v Evropě. Období komunismu zatlačilo církve do pozadí a po pádu komunismu zanechala v lidech odpor. Základními trendy vývoje religiozity se stalo odcírkevnění, tedy pevné konfesní vazby se snižovaly, což vedlo k tomu, že lidé přestali být vázáni se účastnit činností, které byly kdysi brány jako samozřejmost. Občané začali projevovat nevoli vůči zásahům církve do politického či ekonomického života a církve začaly být tlačeny do charitativní oblasti.

Na druhou stranu, víra v nadpřirozené fenomény jako jsou amulety, horoskopy nebo schopnosti věštců a léčitelů, je v Česku poměrně rozšířená, což by mohlo znamenat to, že Česku chybí zájem o organizované náboženství, ale nikoli o náboženství obecně.

V dotazníkovém šetření, které mělo za cíl zjistit hodnoty a postoje mladých lidí k náboženstvím se ukázalo, že pro většinu respondentů samotné náboženství není v jejich životech důležité, avšak většina respondentů má nějakou víru, kterou však s náboženstvím samotným spíše nepojí, respektive nepojí ji s institucionálním náboženstvím. Odpor k církvím zůstal v lidech zakořeněný a pravděpodobně byl předán i dalším generacím. Tato myšlenka je podpořena i tím, že množství negativních dopadů náboženství ve velkém předčilo ty pozitivní, přičemž věřící odmítající církve, kteří měli nejvyšší zastoupení mezi věřícími, měli podobně vysoké zastoupení negativních dopadů jako nevěřící. Naopak věřící, kteří jsou aktivní členové nějaké církve nebo náboženské komunity měli nejmenší zastoupení negativních dopadů, což jen zvyšuje pravděpodobnost, že negativní dopady respondenti pojili s negativním pohledem na církve a jejich podobu víry.

Vzhledem k tomu, že dotazník byl postaven na typologii kritiky nového ateismu, lze tvrdit, že tito mladí lidé zastávají postoj nových ateistů k

náboženství. Vidí v něm negativní dopady, které vidí i zastánci nového ateismu. V čem se však mnozí respondenti s myšlenkami nového ateismu neshodnou je víra. Nadpoloviční většina uvedla, že v něco nadpřirozeného věří, což však pro nové ateisty neplatí. Ti zastávají názor, že nic takového není a, že náboženská přesvědčení jsou nebezpečná. V rámci šetření takových lidí, kteří zastávají stejný názor, byl jen zlomek. Přestože se tedy respondenti často shodli na problematických aspektech náboženství s novými ateisty, víru samotnou vnímají odlišně.

Seznam literatury a zdrojů

- Bloom, P. (2012). Religion, morality, evolution. *Annual review of psychology*, 63, 179-199.
<https://minddevlab.yale.edu/sites/default/files/files/religion-morality-evolution.pdf>
- Copson, A. (2019). *Secularism: A Very Short Introduction (Very Short Introductions)* (1st ed.). Oxford University Press.
- Cragun, R. T. (2014). Who are the “new atheists”? In *Atheist identities-spaces and social contexts* (pp. 195-211). Cham: Springer International Publishing.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-09602-5_12
- Crane, T. (2018). Religion in the Open Society. In *Rethinking Open Society: New Adversaries and New Opportunities*. CEU Press.
https://openresearch.ceu.edu/bitstream/handle/20.500.14018/14021/Crane-Tim_2018-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Dawkins, R. (1998). The Improbability of God. *Free Inquiry magazine*, 18(3), 6-9. https://iweb.langara.ca/rjohns/files/2013/01/dawkins_evolution.pdf
- Dawkins, R. (2004). *A Devil's Chaplain: Reflections on Hope, Lies, Science, and Love* (1st ed.). Mariner Books.
- Dawkins, R. (2006). *The Selfish Gene* (30th Anniversary edition). Oxford University Press.
- Dawkins, R. (2009). *Boží blud: Přináší náboženství útěchu, nebo bolest?* (1st ed.). Academia.
- Denett, D. (2006). *Breaking the spell: Religion as natural phenomenon* (1st ed.). Penguin.
- Dennett, D. (1991). *Consciousness Explained* (1st ed.). Back Bay Books.

Dennett, D. C. (1996). *DARWIN'S DANGEROUS IDEA: EVOLUTION AND THE MEANINGS OF LIFE* (1st ed.). Simon & Schuster.

Dickson, R. (2010). 4. Religion As Phantasmagoria: Islam In The End Of Faith. In *Religion and the New Atheism* (pp. 37-54). [https://www.academia.edu/7487749/Religion as Phantasmagoria Islam in The End of Faith](https://www.academia.edu/7487749/Religion_as_Phantasmagoria_Islam_in_The_End_of_Faith)

Diller, J. W., & Nuzzolilli, A. E. (2012). The science of values: The moral landscape by Sam Harris. *The Behavior Analyst*, 35(2), 265. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3501430/>

Drachmann, A. B. (1922). *Atheism In Pagan Antiquity* (1st ed.). Gyldendal.

Emilsen, W. W. (2012). The New Atheism and Islam. *The Expository Times*, 123(11), 521-528. <https://doi.org/10.1177/0014524612448737>

Feser, E. (2013). The New Atheists and the Cosmological Argument. *Midwest Studies In Philosophy (Wiley-Blackwell)*, 37(1), 154-177. <https://doi.org/10.1111/misp.12000>

Feuerbach, L. (2011). *The Essence of Christianity* (1st ed.). Cambridge University Press.

Feuerbach, L. (2018). *Lectures on the Essence of Religion*. Wipf and Stock.

Finkelstein, R. (2008). Introduction to the compendium and a military memetics overview. *A Memetics Compendium*, 12.

Flynn, T. (2007). *The New Encyclopedia of Unbelief*. Prometheus.

Freud, S. (1998). *Nespokojenost v kultuře*. Hynek.

Gaul, R. (2018). New Atheism: A Critique by way of Marxian Materialism and Scientific Skepticism. *Northern Plains Ethics Journal*, 6(1), 85-98.

<https://rongaul.wordpress.com/2020/09/07/new-atheism-a-critique-by-way-of-marxian-materialism-and-scientific-skepticism/>

Gers, M. (2008). Memes vs. God: Dennett and Dawkins take on religion. *Journal for the Study of Religion, Nature and Culture*, 2(4), 508-520. <https://doi.org/10.1558/jsrnc.v2i4.508>

Giannetti, J. (2008). Richard Dawkins: Vox Populi. *The Journal of Liberal Religion*, 8(1). <https://files.meadville.edu/files/resources/richard-dawkins-vox-populi.pdf>

Glausser, W. (2016). The Rhetoric of New Atheism. *Style*, 50(1), 1–18. <https://doi.org/10.5325/style.50.1.0001>

Halada, J. (1984). *Osvícenství – věk rozumu* (1st ed.). SPN.

Hamplová, D. (2013). *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí* (1st ed.). Karolinum.

Harris, S. (2005). *The end of faith: Religion, terror, and the future of reason* (1st ed.). W. W. Norton & Company.

Harris, S. (2006). *Letter to a Christian Nation*. Knopf.

Harris, S. (2014). *Waking Up? A guide to spirituality without religion* (1st ed.). Simon & Schuster. https://www.fabian.ca/files/inline-files/waking_up_excerpt.pdf

Hejna, D. (2010). *Náboženství a společnost Věda o náboženství a její historické kořeny* (1st ed.). Grada.

Hitchens, C. (2007). *The Portable Atheist: Essential Readings for the Nonbeliever*. Da Capo Press.

Hitchens, C. (2009). *Bůh není veliký: O tom, jak náboženství všechno zničí* (1st ed.). Metafora.

Holbach, P. H. D. (1957). *Kapesní bohosi čili Stručný slovník křesťanského náboženství* (1st ed.). SNPL.

Holbach, P. H. D. (1959). *Zdravý rozum neboli, Přirozené představy v protikladu k představám nadpřirozeným*. SNPL.

Holbach, P. H. T. (2001). *The System of Nature*. Batoche books.

Holbach, P. H. T. (2004). *Christianity Unveiled: An Examination of the Principles and Effects of the Christian Religion*. University Press of the Pacific.

Horyna, B., & Pavlincová, H. (2001). *Dějiny religionistiky: antologie*. Nakladatelství Olomouc.

Imbert, Y. (2013). The end of reason: New Atheists and the Bible. *European Journal of Theology*, 22(1), 50-64. https://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/ejt/22-1_050.pdf

Jandourek, J. (2010). *Vzestup a pád moderního ateismu* (1st ed.). Grada.

Johnson, D. (2006). Dawkins' Myth: The Religious Dimensions of Evolutionary Discourse. *Journal of Communication & Religion*, 29(2), 285-314. https://www.academia.edu/38170539/Darwin_s_theory_of_evolution_as_an_argument_for_atheism

Kaden, T., & Schmidt-Lux, T. (2016). Scientism and atheism then and now: the role of science in the Monist and New Atheist writings. *Culture and Religion*, 17(1), 73-91. <https://doi.org/10.1080/14755610.2016.1160944>

Kaufman, W. (201). New Atheism and its critics. *Philosophy Compass*, 14(1), 1-8. <https://doi.org/10.1111/phc3.12560>

Kaufman, W. E. (2014). *A Jewish Philosophical Response to the New Atheists: Dawkins, Dennett, Harris and Hitchens*. Edwin Mellen Press. <https://eds.s.ebscohost.com/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzcwODMw>

[OF9fQU41?sid=ab085b85-18fc-409e-a829-](https://phil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/kpr/axismundi/AxisMundi_2017_2_studia_Kecka.pdf)

[504a573c6b13@redis&vid=2&format=EB](https://phil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/kpr/axismundi/AxisMundi_2017_2_studia_Kecka.pdf)

Kečka, R. (2018). Súčasná kritika náboženstva: Nový ateizmus ako tvrdý ateizmus, 2-13.

https://phil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/kpr/axismundi/AxisMundi_2017_2_studia_Kecka.pdf

Kirk, G. S., Raven, J. E., & Schofield, M. (2004). *Předsókratovští filosofové* (2nd ed.). Oikoymenh.

Kohl, M. (1987). Russell on the utility of religion: Copleston's critique. *International journal for philosophy of religion*, 69-79.

<https://users.drew.edu/~jlenZ/KOHL%20RUSSELL%20&%20THE%20UTILITY%20OF%20RELIGION.pdf>

Laing, J. D. (2011). Introduction to new atheism: apologetics and the legacy of Alvin Plantinga. *Southwestern Journal of Theology*, 54(1), 6-12.

<https://eds.s.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&sid=a85afca6-d5d8-4fdc-85f9-388caf3944d3%40redis>

Landry, S. M. (2011). From orthodoxy to atheism: the apostasy of Bruno Bauer, 1835-1843. *Journal of Religion*, 13, 1-20.

https://www.academia.edu/29627917/From_Orthodoxy_to_Atheism_The_Apostasy_of_Bruno_Bauer_1835_1843

Laudátová, M., & Vido, R. (2010). Současná česká religiozita v generační perspektivě. *Sociální studia*, 7(4), 37-61. <https://doi.org/10.5817/SOC2010-4-37>

Lužný, D. (1998). Náboženská situace v České republice po roce 1989. *Religio*, 6(2), 213-225. <https://hdl.handle.net/11222.digilib/124855>

Marx, K. (1967). Odcizení a emancipace člověka (1st ed.). Mladá fronta.

- McAnulla, S. (2012). Radical atheism and religious power: The politics of new atheism. *Approaching Religion*, 2(1), 87-99.
<https://journal.fi/ar/article/view/67495>
- Nešpor, Z. R. (2004). *Jaká víra? Současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství. Sociologické studie / Sociological Studies*. Sociologický ústav AV ČR.
- Nietzsche, F. (2017). *Antikrist*. Městská knihovna v Praze.
<https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/35/77/45/antikrist.pdf>
- Nietzsche, F. (2018). *Tak pravil Zarathustra* (1st ed.). Rybka Publishers.
https://www.rybkapub.cz/fotky12944/fotov/_ps_208ukazkax.pdf
- Nürnberger, K. (2014). Transcendence as the key issue between naturalism and the Christian concept of God: A dialogue with Richard Dawkins, Stuart Kauffman, and Brian Swimme. *Ars Disputandi*, 11(1), 1-23.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1080/15665399.2011.10820046>
- Pavlincová, H., & Horyna, B. (1999). *Filosofie náboženství. Pokus typologii* (1st ed.). Masarykova Univerzita.
- Pigliucci, M. (2013). New Atheism and the scientific turn in the atheism movement. *Midwest Studies in Philosophy*, 37, 142-153.
<https://philpapers.org/archive/PIGNAA>
- Rádl, E. (2020). *Dějiny filozofie I: Starověk a středověk* (1st ed.). Městská knihovna. https://web2.mlp.cz/koweb/00/04/52/84/37/dejiny_filozofie_i.pdf
- Reichel, J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů* (1st ed.). Grada.
- Reiss, M. J. (2008). Should science educators deal with the science/religion issue?. *Studies in Science Education*, 44(2),
https://www.researchgate.net/publication/249057591_Should_Science_Educators_Deal_with_the_ScienceReligion_Issue

Reitan, E. (2009). *Is God a Delusion? A Reply to Religion's Cultured Despisers* (1st ed.). wiley-blackwell.

[file:///C:/Moje_slozka/%C5%A0kola/V%C3%BD%C5%A1ka-Mgr/Diplomov%C3%A1%20pr%C3%A1ce/Reitan%20-%20Is%20God%20A%20Delusion.%20A%20Reply%20to%20Religion's%20Cultured%20Despisers%20\(2009\).pdf](file:///C:/Moje_slozka/%C5%A0kola/V%C3%BD%C5%A1ka-Mgr/Diplomov%C3%A1%20pr%C3%A1ce/Reitan%20-%20Is%20God%20A%20Delusion.%20A%20Reply%20to%20Religion's%20Cultured%20Despisers%20(2009).pdf)

Richard Dawkins Foundation for Reason & Science, 2009, The Four Horsemen HD: Hour 1 of 2 - Discussions with Richard Dawkins, Ep 1, Youtube video. Retrieved October 5, 2023. <https://www.youtube.com/watch?v=9DKhc1pcDFM>

Russell, B. (1961a). *Proč nejsem křesťanem a jiné eseje* (1st ed.). Orbis.

Russell, B. (1961b). *Religion and Science* (1st ed.). Oxford University Press.

Russell, B. (2004). *Sceptical Essays* (2nd ed.). Routledge Classics.

Schaeffer, F. (2009). *Patience With God: Faith for People Who Don't Like Religion (or Atheism)* (2nd ed.). Da Capo Press.

Smith, G. H. (2003). *ATHEISM: The Case Against God* (1st ed.). <https://exodusmyth.com/wp-content/uploads/2017/06/GeorgeSmith-The-case-against-god.pdf>

Stenger, V. J. (2009). *The New Atheism: Taking a Stand for Science and Reason* (Illustrated edition). Prometheus Books.

Svoboda, K. (1962). *Zlomky předsokratovských myslitelů*. ČSAV.

Szocik, K. (2014). A Critique of the Moral Optimism of Sam Harris. Polemical Comments. *Studia Religiologica. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego*, 47(4), 321-329. <https://www.ejournals.eu/Studia-Religiologica/Tom-47-2014/Numer-47-4-2014/art/3874/>

- Václavík, D. (2010). *Náboženství a moderní česká společnost* (1st ed.). Grada.
- Vaughn, R. (2022). A Critique of Frederick Nietzsche's Philosophy on Law, God, and Morality (Undergraduate Honors Theses No. 47). Gardner-Webb University. <https://digitalcommons.gardner-webb.edu/undergrad-honors/47>
- Voltaire. (1998). *Candidate*. Electronic Scholarly Publishing Project. <http://www.esp.org/books/voltaire/candide.pdf>
- Voltaire. (2018). *Philosophical Dictionary*. Global Grey. <https://www.gutenberg.org/files/18569/18569-h/18569-h.htm>
- Wiebe, D. (2008). Science, scholarship and the domestication of religion: on Dennett's Breaking the spell. *Method*, 20(1), 54-60. <https://doi.org/10.1163/157006807X243601>
- Wyatt, P. (2014). The New Atheism. *Touchstone*, 32(3), 20-29. <https://eds.s.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=27af5053-32ac-4d9e-a270-c92b68d11212%40redis>
- Zuckerman, P. (2009). Atheism, secularity, and well-being: How the findings of social science counter negative stereotypes and assumptions. *Sociology Compass*, 3(6), 949-971. https://secularpolicyinstitute.net/wp-content/uploads/2014/12/Zuckerman_on_Atheism.pdf

Seznam grafů

Graf 1: studenti a absolventi vysokých škol v roce 2022.....	59
Graf 2: postoj k náboženství respondentů.....	60
Graf 3: postoj respondentů k náb. tradicím a praxím	62
Graf 4: role náboženství v životě respondentů	62
Graf 5: faktory ovlivňující postoj respondentů k náboženství	64
Graf 6: pozitivní dopady náboženství	65
Graf 7: negativní dopady náboženství	66
Graf 8: názor respondentů, zda jsou nevěřící méně morální než věřící.....	70
Graf 9: názor respondentů na kriminalitu mezi věřícími a nevěřícími	70
Graf 10: názor, zda náb. přesvědčení věřících mohou být nebezpečná.....	71

Seznam tabulek

Tabulka 1: demografické údaje respondentů	58
Tabulka 2: vliv postoje k náboženství na výběr pozitivních dopadů náboženství.....	67
Tabulka 3: vliv postoje k náboženství na výběr negativních dopadů náboženství	67
Tabulka 4: vliv věku na výběr pozitivních dopadů	68
Tabulka 5: vliv věku na výběr negativních dopadů	69
Tabulka 6: vliv postoje k náboženství na názor, zda nábož. přesvědčení mohou být nebezpečná	72

Seznam příloh

Příloha 1: dotazník.....	92
--------------------------	----

Příloha 1: dotazník

1. Jste: *

- Muž
- Žena

2. Kolik je Vám let? *

Text stručně odpovědi

---

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? *

- Základní
- Střední bez maturity
- Střední s maturitou
- Vyšší odborné
- Vysokoškolské

⋮

4. Jaký je Váš postoj k náboženství? *

- Věřím v Boha a/nebo nějakou formu vyšší moci a jsem aktivní člen nějaké církve nebo náboženské komu...
- Věřím v Boha a/nebo nějakou formu vyšší moci, ale nejsem aktivní v náboženské praxi.
- Věřím v Boha a/nebo nějakou formu vyšší moci, ale odmítám církev a jejich podobu víry.
- Jsem přesvědčen/a o neexistenci bohů nebo vyšších mocností a náboženství pro mě není relevantní.
- Jsem přesvědčen/a o neexistenci bohů nebo vyšších mocností a považuji náboženské přesvědčení za ira...

5. Jak se stavíte k náboženským tradicím a praxím? *

- Aktivně se účastním náboženských tradic a praxí.
- Dodržuji některé náboženské tradice, ale ne všechny.
- Náboženské rituály a praxe pro mě nemají význam.

6. Jak významnou roli hraje náboženství ve Vašem životě? *

- Náboženství je pro mě klíčové a ovlivňuje můj každodenní život.
- Náboženství má pro mě spíše symbolický význam.
- Náboženství nehraje v mém životě žádnou roli.

7. Jaké faktory ovlivňují Váš postoj k náboženství? *

- Rodina a výchova
- Vědecké poznatky
- Vzdělání
- Osobní zkušenosti
- Média
- Jiná...

8. Jaké jsou podle Vás pozitivní dopady náboženství na společnost? *

- Morálka: Poskytuje společnosti pevný etický rámec a morální hodnoty.
- Komunitní soudržnost: Podporuje soudržnost a společenství v rámci náboženských komunit.
- Charitativní činnost: Inspiruje k dobročinným a charitativním aktivitám ve prospěch potřebných.
- Identita: Posiluje identitu společnosti.
- Přínos ke vzdělávání dětí: Může přinést pozitivní hodnoty do vzdělávání a výchovy dětí.
- Smysl života: Může pomáhat jednotlivcům najít smysl a účel ve svém životě.
- Jiná...

...

9. Jaké jsou podle Vás negativní dopady náboženství na společnost? *

- Násilí ve jménu náboženství: Vede ke konfliktům, terorismu a násilným konfrontacím ve jménu víry.
- Diskriminace a nenávisť: Podněcuje diskriminaci a nenávisť vůči těm, kteří nesdílejí stejnou nebo žádnou ...
- Obstrukce vědeckého pokroku: Někdy brání vědeckému pokroku a prosazuje dogmatické pohledy.
- Zpochybňování vědeckých faktů: Podněcuje zpochybňování vědeckých faktů a prosazuje místo vědy náb...
- Konflikty mezi náboženskými skupinami a/nebo nevěřícími: Způsobuje konflikty a napětí mezi různými n...
- Potlačování individuální svobody: Může vést k represí individuální svobody, autonomie a svobody myšlení...
- Prosazování náboženských dogmat: staví na nepodložených dogmatech, které nemají žádný racionální z...
- Jiná...

10. Myslíte si, že nevěřící jsou méně morální než věřící? *

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

11. Myslíte si, že kriminalita je statisticky celosvětově mezi věřícími a nevěřícími: *

- Zhruba stejná
- Častější u nevěřících
- Častější u věřících

12. Myslíte si, že náboženská přesvědčení věřících mohou být pro lidi a společnost nebezpečná? *

- Souhlasím
- Spíše souhlasím
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím